Μακεδονικά

Τόμ. 5, Αρ. 1 (1963)

Μακεδονικά έθιμα

Ι. Ξανθός

doi: [10.12681/makedonika.794](https://doi.org/10.12681/makedonika.794)

Copyright © 2014, Ι. Ξανθός

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ξανθός Ι. (1963). Μακεδονικά έθιμα. *Μακεδονικά*, 5(1), 253–290. <https://doi.org/10.12681/makedonika.794>

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΕΘΙΜΑ

Εἰς τὴν πραγματείαν ταύτην γίνεται λόγος περὶ «Ἐθίμων», τὰ ὅποια ἐτηροῦντο καὶ τηροῦνται ἀκόμη εἰς τινὰ μέρη τῆς Μακεδονίας ὑπὸ τῶν κατοίκων αὐτῆς.

Δὲν θὰ ἐπεκταθῶ οὔτε θὰ πραγματευθῶ περὶ τοῦ χαρακτηριστοῦ καὶ τῆς σημασίας τῶν ἐθίμων τούτων, οὔτε καὶ περὶ τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν, καθ' ὅσον δὲν εἶμαι εἰδικός, ἀλλ' ἀπλῶς θὰ ἐκθέσω τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐτηροῦντο καὶ ἐτελοῦντο ταῦτα.

Τὸ ἔθιμον εἶναι μία πράξις, ἣ ὁποία ἔχει ὁμαδικὸν χαρακτήρα καὶ τελεῖται διὰ τὰ ἐκπληρωθῶν κοινωνικὰ ἢ καὶ θρησκευτικὰ καθήκοντα, τὰ ὅποια πρέπει νὰ διατηρηθοῦν καὶ νὰ μεταδοθοῦν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν διὰ τὴν συνέχισιν τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Τὸ ἔθιμον εἶναι τρόπον τινὰ μία ἱερὰ παράδοσις μιᾶς φυλῆς, μιᾶς κοινωνικῆς τάξεως ἢ ὁμάδος τινὸς ἑνὸς τόπου, μιᾶς ἐπαρχίας ἢ χώρας, εἶναι δὲ βαθύτατα ἐρριζωμένον εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀτόμων. Εἶναι οὕτως εἰπεῖν ἕνας κανὼν δικαίου, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι γραπτὸς νόμος, ἀλλὰ τηρεῖται ὑπὸ τῆς κοινωνίας διὰ πίστεως καὶ ὁμοιομόρφου ἐφαρμογῆς.

Τὰ διάφορα ἔθιμα δὲν τηροῦνται καὶ δὲν τελοῦνται ἀποκλειστικῶς μόνον ἀπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὁμάδα ἀτόμων ἢ καὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἑνὸς τόπου ἢ μιᾶς χώρας, ἀλλ' εἶναι διαδεδομένα καὶ εἰς ἄλλας ὁμάδας καὶ εἰς τοὺς κατοίκους καὶ ἄλλων γειτνιαζουσῶν χωρῶν. Ταῦτα ὅμως τελοῦνται διαφοροτρόπως καὶ μὲ διαφόρους παραλλαγάς.

Ὅταν πολλὰ τῶν ἐθίμων τούτων τελοῦνται ὑπὸ τῶν κατοίκων δύο ὁμόρων κρατῶν, τῶν ὁποίων ἀμφισβητεῖται ἡ καταγωγή καὶ ἡ ἐθνικότης, ταῦτα δύνανται ν' ἀποτελέσουν κύρια γνωρίσματα τῆς ἐθνολογικῆς καὶ φυλετικῆς ἐνότητος αὐτῶν, ἀρκεῖ νὰ τελοῦνται ὁμοιομόρφως ἀνευ πολλῶν παραλλαγῶν, καθόσον ἡ φυλετικὴ ἐνότης λαὼν δύο ὁμόρων χωρῶν, ἂν καὶ εὐρισκομένων εἰς διάφορα στάδια ζωῆς, εἶναι μία καὶ ἀδιαίρετος καὶ εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ ζωὴ τῆς τοιουτοτρόπως ἐκδηλουμένης διὰ τῶν ἐθίμων τούτων ἐθνικότητος. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἔθιμα ἔχουν καὶ μεγίστην ἐθνολογικὴν σπουδαιότητα.

Σκοπὸς τῆς πραγματείας μου ταύτης εἶναι ἡ περισυλλογὴ στοιχείων τῶν ἐθίμων τόπου τινὸς ἢ μιᾶς περιφερείας. Τοῦτο πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῇ

καὶ ἀπὸ ἄλλα πρόσωπα ἄλλων περιφερειῶν τοῦ Κράτους, οὕτως ὥστε συγκεντρούμενα καὶ συστηματικῶς ἐνούμενα καὶ συνολικῶς λαμβανόμενα ν' ἀποτελέσουν ἐν ἐνιαίῳ ἐθνικὸν λαογραφικὸν κειμήλιον τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῆς φυλῆς μας.

Τὰ στοιχεῖα τῶν κατωτέρω ἐθίμων προέρχονται ὄχι μόνον ἀπὸ θετικὰς πληροφορίας καὶ ἀφηγήσεις ἐντίμων καὶ εὐυπολήπτων προσώπων, ἀλλ' εἶναι εἰκόνες καὶ παραστάσεις ἐξ ἰδίας μου ἀντιλήψεως, ἀποκομισθεῖσαι κατὰ τὴν εἰς τὰ χωρία τῶν περιφερειῶν τῆς κεντρικῆς Μακεδονίας (Γευγελῆς καὶ Γιαννιτσῶν) διδασκαλικήν μου ὑπηρεσίαν.

Κατωτέρω παραθέτω περιγραφὴν τριῶν ἐθίμων ἥτοι τῶν Ρουσαλίων, τῆς Τζαμάλας καὶ τοῦ Γάμου, τὰ ὁποῖα ἐτηροῦντο καὶ τηροῦνται ἀκόμη καθ' ὅλην τὴν Μακεδονίαν, ἀλλὰ κατὰ πολὺν ἀπλοποιημένα καὶ τροποποιημένα.

ΡΟΥΣΑΛΙΑ ἢ ΡΟΥΓΑΤΣΙΑ

Τὰ Ρουσάλια εἶναι ἔθιμον παλαιόν, ὡς τοῦτο ἀναφέρει καὶ ὁ Βασιμὸν (ὑπόμνημα εἰς τὸν 62 κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ πενθέκτης Οἰκουμένης Συνόδου), ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι ταῦτα ἐγίνοντο μετὰ τὸ Πάσχα «ἀπὸ κακῆς συνηθείας». Τὸ ἔθιμον τοῦτο διενηργεῖτο εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Μακεδονίας κατὰ διαφόρους μὲν τρόπους, εἶχεν ὅμως τὴν αὐτὴν σημασίαν καὶ τοὺς αὐτοὺς σκοποὺς. Κατὰ ταῦτα ἐσηματίζετο μία ὁμὰς ἐκ 35 - 40 εὐρώστων καὶ ῥωμαλέων ἀτόμων πάσης κοινωνικῆς τάξεως, ἡλικίας 22 μέχρι 40 ἐτῶν.

Ἡ ὁμὰς αὕτη ὄργανοῦτο ὑπὸ μιᾶς πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς ἐντίμων καὶ εὐυπολήπτων κατοίκων ἐνὸς χωρίου ἢ μιᾶς κωμοπόλεως διὰ τὴν διενέργειαν ἐράνου εἰς εἶδος καὶ εἰς χρῆμα ὑπὲρ ἐνὸς ἱεροῦ καὶ φιλανθρωπικοῦ σκοποῦ, ἥτοι ἀνεγέρσεως ἢ ἐπισκευῆς ἱεροῦ ναοῦ, διδακτηρίου, ξενωνος κ.τ.λ.

Μιᾶς τοιαύτης ὁμάδος Ρουσαλίδων, ὁργανωθείσης εἰς τὴν κωμόπολιν Βογδάντσαν τῆς περιφερείας Γευγελῆς, ὅπου ὑπηρετήσα ὡς διδάσκαλος κατὰ τὸ 1911 - 1912, ἐχρημάτισα γενικὸς ἀρχηγός, σκοπὸς τῆς ὁποίας ἦτο ἡ διενέργεια ἐράνου πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ ἑξαταξίου διδακτηρίου, καὶ περιήλθομεν τὰ χωρία Βογδάντσαν, Στογιάκοβον, Μπογορόϊτσαν, Εὐζώνους (Ματσούκοβον), Εἰδομένην (Σέχοβον), Ματζέντσαν, Νέγορτσαν καὶ Παρδέϊτσαν. Ὡς ἐκ τούτου ὁ τρόπος τῆς ὁργανώσεως καὶ τὸ παῖξιμον τοῦ ἐθίμου τῶν Ρουσαλίων περιγράφονται μετὰ πάσης ἀκριβείας καὶ λεπτομερείας.

Πρὸς διοργάνωσιν μιᾶς ὁμάδος Ρουσαλίων ἐγίνετο σχετικὴ καὶ μελετημένη προεργασία εἰς ὅλας τὰς λεπτομερείας τῆς ὑπὸ τῆς ἐν λόγῳ πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς τοῦ χωρίου ἢ τῆς κωμοπόλεως, ἡ ὁποία εἶχεν ἀνάγκην ἐκκλησίας ἢ σχολείου. Ἡ ἐπιτροπὴ ἐμερίμνα διὰ τὴν ἐξεύρεσιν εὐρώστων καὶ ῥωμαλέων νέων, διὰ τὴν ἐξεύρεσιν ἐνδυμασιῶν τῶν χορευτῶν (στολῆς

εὐζώνου), καταλλήλων ὀργανοπαικτῶν (κατὰ προτίμησιν νταουλοζουρνάδων), φορτηγῶν ζῶων καὶ ἄλλων χρησίων ἀντικειμένων διὰ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην.

Τὰ Ρουσάλια διοργανοῦντο διὰ μίαν περίοδον δέκα ἡμερῶν, ἀπὸ τῆς 26 Δεκεμβρίου μέχρι τῆς 6 Ἰανουαρίου.

Ἡ ἔνδυσις τῆς εὐζωνικῆς στολῆς τῶν χορευτῶν ἐγένετο ἀπαραιτήτως τῇ βοηθείᾳ μιᾶς ἡλικιωμένης γυναικὸς ἄνω τῶν ἐξήκοντα ἐτῶν. Τὴν πληροφορίαν ταύτην ἔλαβον παρὰ τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1911 - 1912 ἐξηκοντούτιδος οἰκοδεσποίνης τῆς κατοικίας μου ἐν Βογδάντση, τῆς Μαγδαληνῆς Ἀθανασίου Τουρίκα, ἐπιβεβαιωθείσαν καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1949 ὑπὸ τῆς ἐκ τοῦ χωρίου Παρθενίου (Τσοχαλὰρ) Θεσσαλονίκης συγγενοῦς μας, ὡσαύτως ἐξηκοντούτιδος καὶ πλέον, τῆς Ἑλένης Γεωργίου Σιαπκάρη.

Τὴν 26 Δεκεμβρίου, ἥτοι τὴν δευτέραν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων, καὶ περὶ ὥραν 2 μ.μ. ἡ ὁμὰς τῶν Ρουσαλήδων συνεκεντρώετο μεθ' ὅλων τῶν ἐφοδίων καὶ φορτηγῶν ζῶων εἰς τὴν πλατείαν τοῦ χωρίου ἢ κοινῶς λεγόμενον μεσοχώριον, ὅπου συνήθως εἰς τὰ χωρία γίνονται αἱ ψυχαγωγικαὶ συγκεντρώσεις τῶν κατοίκων κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἑορτάς, καὶ ἀφοῦ οἱ χορευταὶ ἐξετέλουν χορούς τινες τῇ συνοδείᾳ τῶν ἡχῶν τῶν νταουλοζουρνάδων ὑπὸ τὰς ἐπευφημίας καὶ τὰς ἀποχαιρετιστηρίους ἐκδηλώσεις τῶν κατοίκων, ἀνεχώρει ἅπασα ἡ ὁμὰς διὰ τὸ πλέον ἀπομεμακρυσμένον χωρίον, δπόθεν θὰ ἤρχιζεν ἡ περιοδεία τῆς ἐρατικῆς περιόδου.

Ἡ ἐπιτροπὴ ἐνήργει ἐπὶ προσχεδιασμένου προγράμματος, ἥτοι κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν δέκα ἡμερῶν ἡ ὁμὰς ἔπρεπε νὰ περιέλθῃ ὅλα τὰ χωρία, ἀνὰ τὰ ὅποια ἐπρόκειτο νὰ διενεργηθῇ ὁ ἔρανος. Ἐὰν τυχὸν δι' οἰονδήποτε λόγον δὲν θὰ ἠδύνατο ἡ ὁμὰς νὰ διέλθῃ ἐξ ὅλων τῶν ὑπὸ τοῦ προγράμματος προβλεπομένων χωρίων, τότε αὕτη ἐχωρίζετο εἰς δύο ὁμάδας καὶ τοιουτοτρόπως ἡ δευτέρα ὁμὰς ἀνελάμβανε νὰ περιέλθῃ τὰ ὑπόλοιπα χωρία πρὸς ὁλοκλήρωσιν τοῦ ὅλου προσχεδιασμένου προγράμματος καὶ τοῦ ὅλου ἔργου τοῦ ἔρανου.

Ἐκάστη ὁμὰς Ρουσαλήδων ἀπετελεῖτο, 1) ἀπὸ τὸν γενικὸν ἀρχηγόν, εἰς τὸν ὅποιον οἱ πάντες εἶχον τυφλὴν ὑπακοὴν εἰς πάντα τὰ ζητήματα καὶ ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν, ἀλλὰ καὶ εὐθύνην ἐφ' ὅλης τῆς ὁμάδος. Καὶ ἡ πειθαρχία ὅμως ὅλων τῶν μελῶν τῆς ὁμάδος ἦτο ὑποδειγματικὴ. 2) ἀπὸ τὸν ταμίαν, 3) ἀπὸ τοὺς βοηθοὺς, τῶν ὁποίων τὸ καθήκον ἦτο νὰ μεριμοῦν διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ εἰδος ἐράνου, τὴν τοποθέτησιν τῶν συλλεγέντων εἰδῶν εἰς κατάλληλον οἶκον εἰς περιπτώσιν ὑπερφορτώσεως τῶν φορτηγῶν ζῶων, τὴν περιποίησιν τῶν ἐν λόγῳ ζῶων κ.τ.λ., καὶ 4) ἀπὸ τὴν χορευτικὴν ὁμάδα, τῆς ὁποίας ὁ ἀρχηγὸς ὠνομάζετο πρωτοπαλλήκαρον· ὁ δευτερος, ὑπαρχηγός, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν κατὰ καιροὺς ὀλιγοχρόνιον ἀπουσίαν τοῦ πρωτοπαλλήκαρου ἀνελάμβανε τὰ καθήκοντα αὐτοῦ καὶ οἱ λοιποὶ ἐλέγοντο παλληκάρια.

Ἐξ ὅλης τῆς ομάδος τῶν Ρουσάλιδων μόνον ἡ χορευτικὴ ὁμάς ἦτο ἐνδεδυμένη μετὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐθνικὴν ἐνδυμασίαν (τὴν λευκὴν φουστανέλαν), ἡ ὁποία ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁμοιόμορφος, οἱ δὲ χορευταὶ ἦσαν σπαθοφοροῦντες, παλαιότερον μὲν ἀποκλειστικῶς μετὰ πραγματικά ἐκ σιδήρου σπαθιά, ἀργότερον δὲ μετὰ ξύλινα. Τὰ λοιπὰ μέλη τῆς ομάδος εἶχον κοινὴν καθήμερινὴν ἐνδυμασίαν.

Ἡ ὁμόνοια, ἡ σύμπνοια, ἡ ἀγάπη, ἡ ἀλληλοβοήθεια καὶ ἡ ἀλληλεγγύη μεταξὺ τῶν μελῶν τῶν Ρουσάλιδων ἦτο παραδειγματικὴ καὶ ἀξιοζήλευτος.

Ὁ ἔρανος καὶ ἡ περιοδεία τῶν Ρουσάλιδων ἐγίνετο κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον.

Ἡ ὁμάς πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς της ἐκ τῆς ἀφετηρίας, ἦτοι ἐκ τοῦ χωρίου, ἐκ τοῦ ὁποίου κατήγετο, ἀπέστελλε δύο ἀγγελιοφόρους εἰς τὸ πλεόν ἀπομεμακρυσμένον χωρίον τῆς περιοδείας, οἱ ὅποιοι παρουσιαζόμενοι εἰς τὸν πρόεδρον τῆς κοινότητος καὶ τὸν ἱερέα ἐζήτησαν τὴν ἄδειαν διενεργείας ἔρανου εἰς τὸ χωρίον των. Ἐὰν ἐδίδετο ἡ ἄδεια, ὁ ἕνας ἐκ τῶν ἀγγελιοφόρων ἐπέστρεφεν ὀπίσω, ἵνα εἰδοποιήσῃ τὴν ὁμάδα, ὅτι ἐδόθη ἡ ἄδεια, ὁπότε ἐξεκίνει ὅλη ἡ ὁμάς διὰ τὸ χωρίον ἐκεῖνο.

Ἐὰν δὲν ἐδίδετο ἡ ἄδεια, καὶ τοῦτο μόνον διὰ λόγους ἐπιδημίας εἰς τὸ χωρίον, ἦτοι ἰλαρᾶς, εὐλογίας, ὀστρακιάς κτλ., τότε ὁ ἕνας ἀγγελιοφόρος ἐπέστρεφεν εἰς τὸ χωρίον του καὶ εἰδοποιεῖ τὴν ὁμάδα ὅτι δὲν ἐδόθη ἡ ἄδεια καὶ ὅτι πρέπει νὰ κατευθυνθῇ ἡ ὁμάς εἰς τὸ ἄλλο προσυμπεφωνημένον ὑπὸ τῶν δύο ἀγγελιοφόρων χωρίον, διὰ τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀναχωρήσει ὁ ἕτερος τῶν ἀγγελιοφόρων, διὰ νὰ ζητήσῃ καὶ ἐκεῖ τὴν ἄδειαν, καὶ εἰς τοῦτο πλεόν κατηυθύνετο ἡ ὁμάς.

Εἰς περιπτώσιν δέ, κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ εἰς τὸ δευτέρον χωρίον δὲν ἐδίδετο ἡ ἄδεια διὰ τοὺς αὐτοὺς ὡς ἄνω λόγους, πρᾶγμα σπανιώτατον, τότε ἕνας κάτοικος ἐκ τοῦ δευτέρου χωρίου μετέβαινεν εἰς συνάντησιν τῆς ομάδος καὶ εἰδοποιεῖ αὐτὴν νὰ κατευθυνθῇ εἰς τὸ τρίτον χωρίον, εἰς τὸ ὁποῖον μετέβη ὁ δευτέρος ἀγγελιοφόρος τῆς ομάδος, διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν ἄδειαν. Σημειωτέον ὅτι οἱ ἀγγελιοφόροι ἦσαν ἐφιπποὶ καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι πεζοί.

Ἡ ὁμάς φθάνουσα εἰς τὰ πρόθυρα ἐκάστου χωρίου ἐστάθμευεν ἐπ' ὀλίγον πρὸς ἀνάπausιν ἐκ τῆς πορείας καὶ κατόπιν, ἀνασυντασσόμενων τῶν χορευτῶν, ἐσχημάτιζε γραμμὴν κατ' ἄνδρα κατὰ παραγωγὴν (ὁ ἕνας ὀπισθεν τοῦ ἄλλου) καὶ μετὰ τὴν σπᾶθην εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα ἡμιψυωμένην ἐπροχώρει μετὰ κανονικὸν βῆμα τῇ συνοδείᾳ τῶν ἡχῶν τῶν ντασολοζουμένων, εἰσῆρχετο ὅλη εἰς τὸ χωρίον καὶ κατηυθύνετο εἰς τὴν πλατείαν του, ὅπου ἡ χορευτικὴ ὁμάς ἐξετέλει χορούς τινάς.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν χορῶν τούτων προσήρχοντο οἱ κάτοικοι, ἄλλοι μὲν ἐξ αὐτῶν διὰ νὰ περιεργασθοῦν τοὺς Ρουσάλιδες, ἄλλοι δὲ διὰ νὰ

παραλάβουν Ρουσαλῆδες πρὸς φιλοξενίαν. Ἐκαστος παρελάμβανε δύο ἢ τρεῖς Ρουσαλῆδες ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως καὶ τοῦ χώρου τῆς κατοικίας του, ὡς τοῦτο ἔκανόνιζον ὁ πρόεδρος τοῦ χωρίου, ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διδάσκαλος κατὰ τὴν ἀναγγελίαν ὅτι ἔρχεται ὁμας Ρουσαλῆδων.

Τὴν πρωτὴν τῆς ἐπομένης ἡμέρας ἅπανα ἡ ὁμας μετὰ τῶν φορηγῶν ζῶων κατόπιν τοῦ εἰδικοῦ προσκλητηρίου τῶν νταουλοζουρνάδων συνεκentrώνετο εἰς τὴν πλατείαν τοῦ χωρίου, ὁπόθεν ἤρχιζεν ὁ ἔρνος ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν διὰ χορῶν ὑπὸ τῶν χορευτῶν εἰς τὴν αὐτὴν ἐκάστης οἰκίας. Οἱ χοροὶ ἦσαν διαρκείας 5 - 8 λεπτῶν τῆς ὥρας δι' ἐκάστην οἰκίαν.

Οἱ χοροὶ τῶν Ρουσαλῆδων ἦσαν ἰδιόρρυθμοι ἐγχώριοι, παρόμοιοι μετὸν ἑλληνικὸν χορὸν τὸν τσάμικον, ἥτοι πηδηκτοὶ μετὰ πολλῶν στριφογυρισμάτων.

Ἐκαστος χορὸς κατ' ἀρχὰς ἦτο ἀργός, ἥσυχος, ὁμαλὸς καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἐγίνετο γοργότερος, ζωηρότερος, περιπλοκώτερος καὶ κατέληγεν εἰς βίαιον, θορυβώδη μετὰ διαφόρων φωνασκιῶν, ἐπίπονον μετὰ πολλῶν στριφογυρισμάτων, γονυκλισιῶν καὶ ἀναπηδημάτων. Μετὰ τὸ τέλος ἐκάστου χοροῦ οἱ χορευταὶ ἐξέβαλλον μίαν παρατεταμένην φωνήν, συνάμα δὲ ἐκτύπων ἑλαφρῶς τὰ σπαθιά των διαδοχικῶς ὁ ἕνας μετὰ τοῦ ἄλλου ἀπὸ τοῦ πρώτου χορευτοῦ μέχρι τοῦ τελευταίου.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὀλιγολέπτου χοροῦ πρὸ ἐκάστης οἰκίας ἐγίνετο καὶ ἡ προαιρετικὴ συνεισφορὰ ὑπὸ τοῦ οἰκοδεσπότη εἰς εἶδος ἢ εἰς χρῆμα ἢ καὶ εἰς ἀμφοτέρω ἀναλόγως τῆς προαιρέσεως τοῦ οἰκοδεσπότη καὶ διὰ τοῦτο πλὴν τῶν φορηγῶν ζῶων ὁ ταμίης τῆς ὁμάδος ἐκράτει καὶ δίσκον εἰς τὰς χεῖρας του διὰ τὴν εἰς χρῆμα συνεισφορὰν.

Τὴν μεσημβρίαν ἐγίνετο διακοπὴ τῆς περιοδείας καὶ οἱ Ρουσαλῆδες ἐπήγαινον νὰ γευματίσουν εἰς τὰς οἰκίας, εἰς τὰς ὁποίας ἐφιλοξενήθησαν κατὰ τὴν προηγουμένην νύκτα ἢ εἰς ἄλλας οἰκίας. Μετὰ τὸ γεῦμα, γενομένου τοῦ τακτικοῦ προσκλητηρίου ὑπὸ τῶν νταουλοζουρνάδων, ἐσυνεχίζετο ἡ περιοδεία μέχρι καὶ τῆς τελευταίας οἰκίας τοῦ χωρίου, ἐν ἀνάγκῃ ἐσυνεχίζετο αὕτη καὶ τὴν ἐπομένην ἡμέραν, ἐὰν τὸ χωρίον ἦτο μεγάλο καὶ ἡ ὁμας δὲν εἶτο ἡδύνατο νὰ περιέλθῃ ὅλας τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου τὴν ἡμέραν ἐκεῖνην.

Τὰ εἶδη, τὰ ὁποία συνεισέφερον οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων, ἦσαν σιτηρά, ὄσπρια, χοιρινὰ παστὰ κρέατα, ἀλλάντες (λουκάνικα), νήματα βαμβακερὰ ἢ μάλλινα, βάμβαξ, ἔριον, μικρὰ ζῶα κ.τ.λ.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἔρνου ἐκάστου χωρίου ἐγίνετο δημοπρασία διὰ πλειστηριασμοῦ τῶν ἐντὸς τοῦ χωρίου συλλεγόντων εἰδῶν, ὅποτε οἱ χωρικοὶ ἐπροθυμοποιούντο καὶ ἐφιλοτιμοῦντο ν' ἀγοράσουν ὅ,τι δήποτε εἶδος, ἔστω καὶ εἰς τιμὴν ἀνωτέραν τοῦ κόστους. Τὸ προῖον τοῦ ἔρνου εἰς χρῆμα πλέον κατεμετρεῖτο ὑπὸ τῆς πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς καὶ παρεδίδετο εἰς τὸν ταμίαν τῆς ὁμάδος, ὁ ὁποῖος κατεχῶρει τὸ ποσὸν εἰς τὸ βιβλίον του.

Ὁ ταμίας, διὰ νὰ μὴ φέρῃ μαζί του πολλὰ χρήματα, τὰ παρέδιδεν εἰς τὸν ταμίαν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συμβουλίου τοῦ χωρίου, ὅπου ἐγένετο ὁ ἔρανος, παρουσίᾳ τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ προέδρου τοῦ χωρίου ἐκείνου καὶ μετὰ τὸ τέλος τῆς ὁλῆς περιουσίας τοῦ ἐράνου οἱ ταμίαι ἐκάστου χωρίου ἐπήγαινον καὶ τὰ παρέδιδον εἰς τὸν ταμίαν τῆς πενταμελοῦς Ἐπιτροπῆς τῶν Ρουσαλήδων, ὁ ὁποῖος κατόπιν παρέδιδεν ὅλα τὰ χρήματα τοῦ ὅλου ἐράνου εἰς τὸν ταμίαν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συμβουλίου τοῦ χωρίου του, ἐὰν τυχὸν συνέπιπτε νὰ μὴ εἶναι οὗτος ταμίας τῆς ἐκκλησίας.

Λογιστικὰ βιβλία καὶ ἀποδεικτικὰ δὲν ὑπῆρχον τότε, ἀλλὰ τὰ εἰς χρῆμα ποσὰ κατεχωροῦντο εἰς ἓν ἀπλοῦν τετράδιον οὐχὶ λεπτομερῶς, ἀλλὰ ἀπλῶς, ἀπὸ τὸ τάδε χωρίον εἰσεπράχθησαν τόσαι λίραι ἢ τόσα μετζίτια (ἀργυροῦν νόμισμα μεγέθους μεταλλίνου ταλλήρου ἀξίας εἴκοσι γροσίων, ἦτοι τότε 20 εἰκοσαλέπτων) καὶ τόσα γρόσια, ἀπὸ τὸ ἄλλο χωρίον τόσαι λίραι κ.ο.κ.

Ἐδῶ ὅμως δύναται νὰ σημειωθῇ ὅτι κατὰ τὰς τοιαύτης φύσεως ἐπιχειρήσεις καὶ διαχειρίσεις ὑπῆρχε τότε ἡ εὐσυνειδησία καὶ ἡ τιμιότης καὶ οὐδένποτε παρετηρήθησαν καταχρήσεις ἢ καὶ σφετερισμοί.

Κατὰ τὴν ἀφίξιν τῆς ομάδος τῶν Ρουσαλήδων εἰς ἓν χωρίον δὲν ἀπεκλείετο νὰ ἀντικατασταθῶσι τὰ παλληκάρια, δηλαδὴ οἱ χορευταὶ τῆς ομάδος, ἐξ ὁλοκλήρου ἢ καὶ ἐν μέρει, ὑπὸ νέων τοῦ χωρίου, εἰς τὸ ὁποῖον διενεργεῖτο ὁ ἔρανος καὶ τοῦτο, τὸ μὲν ἵνα ἀπαλλάξουν καὶ ἀνακουφίσουν τοὺς χορευτὰς τῆς ομάδος ἀπὸ τὴν κούρασιν, τὸ δὲ ἵνα σὺν τῇ βοηθείᾳ ταύτῃ χορεύσουν καὶ αὐτοὶ πρὸς ἐπίδειξιν τῆς ἱκανότητός των καὶ τῆς δεξιότηνίαις των εἰς τὸν χορόν. Οὗτοι ὅμως δὲν ἦσαν ὑποχρεωμένοι ν' ἀκολουθήσουν τὴν ομάδα καὶ εἰς ἄλλα χωρία, ἐκτὸς ἐὰν κανεὶς νέος αὐτοπροαιρέτως ἤθελε νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτήν, ὅποτε ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἔχῃ στολὴν ὁμοίμορφον μὲ τὴν τῶν Ρουσαλήδων, ἐνῶ εἰς τὸ χωρίον των ἠδύναντο νὰ χορεύσουν μὲ τὰς κοινὰς ἐνδυμασίας.

Ἡ ὁμὰς τῶν Ρουσαλήδων μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀνὰ τὰ ὑπὸ τοῦ προγράμματος προβλεπόμενα χωρία περιουσίας τῆς ἐπέστρεφεν εἰς τὸ χωρίον τῆς τὴν πρωτὴν τῶν Φώτων (6 Ἰανουαρίου) καὶ κατευθύνετο ἀμέσως εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου τῆς, ὅπου μετὰ τὸν ἐκκλησιασμόν τῆς καὶ μετὰ τὸ τέλος τοῦ Μεγάλου Ἀγιασμοῦ ἅπαντα τὰ μέλη τῆς συνεκentrώνοντο πρὸ τῆς Ὁραίας Πύλης τῆς ἐκκλησίας καὶ μὲ κεκλιμένας τὰς κεφαλὰς των ἐν κατανύξει ἐλάμβανον τὴν εὐλογίαν τοῦ ἱερέως δι' ἰδιαιτέρας εὐχῆς καὶ κατόπιν ἐλάμβανον παρ' αὐτοῦ τὸν Μέγαν Ἀγιασμόν καὶ ἀπενέμοντο ὑπὸ τῶν συγχωριανῶν των αἱ προσήκουσαι εἰς αὐτοὺς εὐχαὶ καὶ τιμαί.

Ἡ ἱστορία τῶν Ρουσαλήδων δὲν ἔχει ἐξακριβωθῇ ἀπὸ ποίαν ἐποχὴν ἤρχισε. Καὶ ἡ τέλεσις τῶν Ρουσαλίων παλαιότερον ἦτο κατὰ πολλὴν διαφορετική.

Προϋτόντος ὅμως τοῦ χρόνου, ταῦτα διεμορφώθησαν, ἀπλοποιήθησαν

καὶ ἀπέβαλον τὸν ἀρχικόν τῶν χαρακτῆρα καὶ τύπον, καθ' ὅσον τῶν παλαιότερων Ρουσαλήδων αἱ σπάθαι, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ἀπαραιτήτως ἔπρεπε νὰ εἶναι πραγματικά, σιδηραῖ καὶ ὁ βραχυχρόνιος βίος τῶν δέκα ἡμερῶν ἦτο ὑπεροπτικός, ἐγωϊστικός καὶ πλήρης πεισμονῆς, ὡς ἐκ τούτου πολλάκις δύο ὁμάδες δύο χωρίων, συναντῶμεναι κατὰ τὴν περιόδόν των, συνεπλέκοντο πεισμόνως καὶ ἐχθρικῶς μέχρι σημείου ἐξοντώσεως τῆς μιᾶς ἐξ αὐτῶν, τῆς ἀσθενεστέρας εἰς ῥώμην καὶ γενναιοῦτητα, ἢ ἀμφοτέρων τῶν ὁμάδων λόγῳ τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τοῦ πείσματος, ὡς τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν πλησίον διαφόρων χωρίων τῆς Μακεδονίας εὗρισκομένων νεκροταφείων αὐτῶν. Τοῦτο ἐλάβανε χώραν ὡς ἐξῆς.

Ὅταν δύο ὁμάδες δύο χωρίων συνηγνῶντο εἰς τι μέρος καθ' ὁδόν, μετὰ τὸν συνήθη χαιρετισμόν των «γεία σας παιδιὰ» ἑκάστη τούτων ἐζητεῖ δίοδον διὰ νὰ περάσῃ, συνάμα δὲ προέτεινε νὰ ὑποκύψῃ ἢ μία εἰς τὴν ἄλλην καὶ νὰ περάσῃ κάτωθεν τῆς σπάθης τῆς ἄλλης.

Ἐὰν τότε μία ἐκ τούτων ἀντελαμβάνετο ὅτι εἶναι ἀριθμητικῶς εἰς παλληκάρια μικροτέρα ἢ καὶ ποιοτικῶς ὡς πρὸς τὴν γενναιοῦτητα καὶ τὴν ἀνδρείαν τῶν παλληκαριῶν τῆς ὑποδεεστέρα, τότε αὕτη ἀναγκαστικῶς ἐδέχετο τὴν ἐξευτελιστικὴν ταύτην ταπείνωσιν, διότι ἔπρεπε ὅλα τὰ παλληκάρια τῆς νὰ περάσουν σκυμμένα κάτωθεν τῆς σπάθης τῆς ἄλλης ὁμάδος, ἢ ὅποια σπάθῃ ἐκρατεῖτο ὀριζοντίως ἐκ μὲν τῆς λαβῆς ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς, ἐκ δὲ τῆς αἰχμῆς ὑπὸ τοῦ ὑπαρχηγοῦ, πρᾶγμα πολὺ ὑποτιμητικὸν καὶ ἐξευτελιστικὸν διὰ τὴν ὑποχωροῦσαν ὁμάδα.

Ἐὰν ὅμως ἑκάστη τῶν ὁμάδων ἐθεώρει ἑαυτὴν ἱκανὴν νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν ἄλλην εἰς τὴν ὁμαδικὴν ξιφομαχίαν, ἐὰν δηλαδὴ ὁ ἐγωϊσμός, ἢ ὑπεροψία καὶ τὸ πείσμα δὲν ὑπεχώρουν εἰς τὰς παραλόγους ἀπαιτήσεις τῆς ἄλλης, τότε συνεπλέκοντο λυσσώδῶς μὲ τοσοῦτον πείσμα καὶ μὲ τοσαύτην ὁρμὴν, ὥστε ἔφθανον μέχρι τελείας ἐξοντώσεως τῆς μιᾶς ἐξ αὐτῶν ἢ ἀμφοτέρων τῶν ὁμάδων, μὲ τὸ τραγικὸν καὶ τρομακτικὸν ἀποτέλεσμα, ὥστε τὸ πέριξ τῆς συμπλοκῆς πεδίον τῆς μάχης νὰ καλυφθῇ ὑπὸ πλήθους πτωμάτων, τὰ ὅποια κατόπιν ἐθάπτοντο ὑπὸ τῶν συγγενῶν καὶ ὁμοχωρίων των οὐχὶ εἰς τὰ μόνιμα νεκροταφεῖα τῶν χωρίων των, ἀλλ' ἐκεῖ ὅπου συνήφθη ἡ μάχη καὶ τοιουτοτρόπως ἀπετέλει τὸ μέρος ἐκεῖνο ὁλόκληρον νεκροταφεῖον. Εἰς αὐτοὺς δὲν ἐψάλλετο οὐδεμία νεκρώσιμος ἀκολουθία, οὐδὲ καὶ ἐθάπτοντο μὲ ἱερέα, καθ' ὅσον ὁ τοιοῦτος θάνατος ἐθεωρεῖτο αὐτοκτονία.

Τοιαῦτα νεκροταφεῖα Ρουσαλήδων, τὰ ὅποια γνωρίζω ἐξ ἰδίας μου ἀντιλήψεως, ὑπάρχουν πλησίον τῶν ἐξῆς χωρίων τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας: εἰς Ἀξιούπολιν (Βοέμιτσαν), Εἰδομένην (Σέχοβον), Παρθένιον (Τσόχαλαρ) καὶ Νέγκορτσαν (πρότερον Τουρκία νῦν Σερβία).

Εἰς τὰς τοιαύτας φύσεως συμπλοκάς καὶ αἱματοχυσίας αἱ ἀρχαὶ δὲν ἐπενέβαινον οὔτε καὶ ἐπέβαλλον κυρώσεις ἢ συλλήψεις καὶ φυλακίσεις.

Ἀπὸ πολλὰ χρόνια καὶ ἐντεῦθεν οἱ Ρουσαλῆδες ἔπαυσαν νὰ συμπλέκωνται καὶ διὰ τοῦτο αἱ σιδηραὶ σπάθαι ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ ξυλίνων καὶ κατὰ τὰς συναντήσεις των ἐκάστη ὁμὰς παρεμέριζεν αὐτοβούλως καὶ αὐτοπροαιρέτως καὶ συνδιελέγοντο φιλικώτατα, οἰκειότατα καὶ χαριέστατα, χωρὶς νὰ διακρίνῃ αὐτοὺς ὁ ἐγωϊστικὸς καὶ ὑπεροπτικὸς χαρακτήρ.

Εἰς τὰς συμπλοκάς τῶν Ρουσαλῆδων δὲν ἐλάμβανον μέρος ὁ γενικὸς ἀρχηγὸς τῆς ὁμάδος, ὁ ταμίας καὶ οἱ βοηθοί, ἦτοι οἱ ὁδηγοὶ τῶν φορηγῶν ζώων, οἱ ὅποιοι, μόλις ἀντελαμβάνοντο ὅτι θὰ ἐπέλθῃ σύρραξις τῶν δύο ὁμάδων, ἀμέσως ἀπεχώρουν ταχύτατα καὶ ἐπέστρεφον εἰς τὸ χωρίον των, ὅπου ἀνεκοίνουν τὸ θλιβερὸν γεγονὸς, ὁπότε ὅλοι οἱ κάτοικοι ἐβυθίζοντο εἰς βαρὺ πένθος, συγγενεῖς δὲ καὶ φίλοι τῶν παλληκαριῶν ἔσπευδον εἰς τὸν τόπον τῆς τραγωδίας, διὰ νὰ παραλάβουν τοὺς τραυματίας καὶ νὰ θάψουν τοὺς φονευθέντας.

Κατὰ τὴν συνάντησιν τῶν πρὸς ταφὴν τῶν φονευθέντων προσελθόντων κατοίκων ἀμφοτέρων τῶν χωρίων δὲν ἐπήρχετο φιλονικία οὔτε καὶ ψυχρότης μεταξὺ αὐτῶν, ἀλλ' οἰκειότατα ἐξέφραζον τὰ συλλυπητήρια οἱ μὲν πρὸς τοὺς δέ, οὔτε πάλιν συνβαινε νὰ κατηγορήσουν ἢ νὰ κακολογήσουν τοὺς τοιουτοτρόπως τελευτήσαντας νέους, ἀλλ' ἀπέδιδον τὸ γεγονὸς εἰς τὴν μοῖραν.

Η ΤΖΑΜΑΛΑ

ΚΟΥΔΟΥΝΑΡΑΙΟΙ, ΛΟΓΑΤΣΑΡΑΙΟΙ, ΜΠΑΜΠΟΓΙΟΥΡΟΙ, ΜΠΑΜΠΟΓΕΡΟΙ

Ἡ Τζαμάλα εἶναι ἔθιμον τῆς Θεσσαλίας, Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας. Παίζεται δις ἢ καὶ τρις τοῦ ἔτους, ἦτοι τὸ ἐσπέρας τῆς παραμονῆς τοῦ Νέου Ἑτους, τὸ Σάββατον τῆς Τυρινῆς, τὸ ἐσπέρας ἢ μίαν νύκτα τοῦ θέρους κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἁλωνισμοῦ.

Ἡ Τζαμάλα δὲν εἶχεν ἱερὸν ἢ φιλανθρωπικὸν σκοπόν, ἀλλ' ἀπλῶς διενεργεῖτο πρὸς ὄφελος τῶν παικτῶν αὐτῆς. Διὰ τοῦτο διωργανοῦτο αὕτη ἀποκλειστικῶς ἀπὸ πρόσωπα τῆς κατωτάτης κοινωνικῆς τάξεως, ἦτοι τῶν ἀπορωτέρων κατοίκων ἑνὸς χωρίου, ἀντιθέτως πρὸς τὰ Ρουσαλία, τῶν ὁποίων τὰ μέλη ἀποτελοῦντο ἀπὸ πρόσωπα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῆς ἀνωτέρας κοινωνικῆς τάξεως.

Ὑπηρετῶν ὡς διδάσκαλος εἰς διάφορα χωρία τῆς Μακεδονίας κατὰ τὴν ἐξωσχολικὴν μου δρασιν καὶ ὡς νεαρὸς τότε τὴν ἡλικίαν, ἦτοι κατὰ τὰ ἔτη 1903 - 1918, ἦτο ἐπόμενον νὰ συνάψω καὶ φιλικὰς σχέσεις μὲ νέους τῶν χωρίων, εἰς τοὺς ὁποίους κατὰ τὴν ὁργάνωσιν Τζαμάλας πρὸς ἐπιδεικτικωτέραν ἐμφάνισιν καὶ δι' ἐντυπωσιακοὺς λόγους ἔκαμνον καὶ σχετικὰς ὑποδείξεις εἰς τὰ μέλη αὐτῆς, διὰ νὰ φανῇ καὶ παρουσιασθῇ περισσότερον διασκεδαστική. Συνεπῶς περιγράφωμεν αὐτὴν μὲ ὅλας τὰς λεπτομερείας.

Ἡ Τζαμάλα διωργανοῦτο κατόπιν προσυνεννοήσεως τῶν ἐνδιαφερομένων, οἱ ὅποιοι ὥριζον τὴν ἡμέραν ἢ τὴν ἐσπέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἔπαιζον τὴν Τζαμάλαν.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χρονικοῦ διαστήματος ἀπὸ τῆς προσυνεννοήσεως μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς διενεργείας τῆς Τζαμάλας τὰ μέλη αὐτῆς ἔκαμνον ὅλας τὰς προετοιμασίας, ἤτοι ἐξεύρισκον τοὺς παίκτας, συνεκέντρωνον κώδωνας αἰγοπροβάτων, ἐξεύρισκον τὰς ἐνδυμασίας τῆς σχετικῆς μεταμφιέσεώς των, τοὺς ὀργανοπαίκτας ἐγχαορίου μουσικῆς, ὡς καὶ φορητὰ ζῶα διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ξράνου.

Ἀφοῦ συνεπληροῦντο ὅλαι αἱ προετοιμασίαι καὶ κατὰ προσδιορισθεῖσαν ἡμέραν, μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἢ ὡς θὰ ἐλέγαμεν περὶ λύχνων ἀφάς, καὶ ἰδίως κατὰ πανσέληνον νύκτα, συνεκεντρώνοντο ὅλοι οἱ παίκται, ὡς καὶ οἱ ὀδηγοὶ μὲ τὰ φορητὰ ζῶα, εἰς προγενεστέρως ὁρισθὲν μέρος, ὅπου μετημφιέζοντο εἰς τὰ πρὸς τὴν Τζαμάλαν ἀρμόζοντα πρόσωπα καὶ ἤρχιζον τὴν ἀνὰ τὸ χωρίον ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν περιοδεΐαν των, ἀπὸ τὰς πρώτας ὥρας ἀκόμη τῆς νυκτός, διὰ νὰ δυνηθοῦν νὰ περιέλθουν ὅλας τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου.

Τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν Τζαμάλαν ἦσαν τὰ ἑξῆς:

1) Ἕνας νέος μετημφιέζετο καὶ ἐλάμβανε σχῆμα ὁμηγερέως γέροντος μὲ παλαιὸν καὶ κατεργασμένον ἐπανωφόριον, μὲ καμποῦραν εἰς τὴν ῥάχιν του, μὲ λευκὰ μαλλιά καὶ λευκὴν γενειάδα, μὲ μαῦρον ἐκ δερματος προβάτου κάλυμμα, ἐρραμένον ὅπως καὶ ὡς ἔτυχε, μὲ μίαν παλαιὰν λινὴν ἢ δερματίνην σακκούλαν κρεμασμένην ἐκ τοῦ ὤμου, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε βάλει στάκτην, μὲ ἐν παμπάλαιον δισάκκιον, κρεμασμένον ἀπὸ τὸν τράχηλον ἐμπρὸς καὶ πίσω, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον ὀλίγα πίτυρα, μὲ μίαν δερματίνην ζώνην εἰς τὴν μέσσην, ἐξωσμένην ἐπάνω ἀπὸ τὸ ἐπανωφόριον, ἐκ τῆς ὁποίας ἐκρέμοντο ἀρκετοὶ κώδωνες διαφόρων ἡχων, μὲ παλαιὰ χωριάτικα τσαρούχια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐσύροντο διάφορα ῥάκη καὶ μὲν ἐν μακρῷ καὶ χονδρὸν ῥόπαλον, τὴν λεγομένην μαγκούραν, εἰς τὰς χεῖρας του.

2) Ἄλλος νέος μετημφιέζετο εἰς γοαῖαν γυναικα μὲ παλαιὸν κατεργασμένον φόρεμα χωρικῆς, μὲ ἕνα μεγάλον μαῦρον καὶ παλαιὸν κεφαλόδεσμον εἰς τὴν κεφαλὴν, σχεδὸν κουκουλωμένην, μὲ ἄσπρα μαλλιά, μὲ χονδρὴν μαλλίνην ζώνην εἰς τὴν μέσσην, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐμπεπηγμένην μίαν ῥόκαν μὲ ὀλίγον μαλλίον προσδεδεμένον εἰς αὐτήν, μὲ ἀδράχτιον εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα αὐτῆς, προσδεδεμένον ἀπὸ τὴν ῥόκαν μὲ ἐν χονδρὸν καὶ στερεὸν νῆμα, διὰ νὰ μὴ κόπτεται, προσποιουμένην ὅτι γνέθει, μὲ μίαν πρόχειρον κούκλαν ἐκ παλαιῶν ὑφασμάτων τυλιγμένων, ὅπως καὶ ὡς ἔτυχεν, εἰς τὰς χεῖράς της, μὲ ἐν παλαιὸν λινὸν σακκίδιον, κρεμασμένον εἰς τὸν ὦμον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον ὀλίγα ῥάκη, ὡς δῆθεν σπάργανα τοῦ βρέφους, καὶ ἐν

ἄλλο, κρεμασμένον ἐκ τοῦ τραχήλου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε στάκτη.

3) *Ἄλλος νέος μετῃμφιέζετο εἰς ὥραϊαν φτιασιδωμένην χωριατοπούλαν, στολισμένην μὲ διάφορα πρόχειρα στολίδια, ὡς ὑποψηφίαν νύμφην.

4) *Ἄλλοι νέοι, πέντε ἐξ τὸν ἀριθμόν, ἐνεδύνοντο κομπῶς μὲ παλαιά, ἐννοεῖται, κοινὰ ἐνδύματα, ὡς ὑποψήφιοι γαμβροί.

5) *Ἄλλοι νέοι ἐφόρουν δέρματα ἀγρίων καὶ ἡμέρων ζώων καὶ ἐλάβανον σχήματα ὄνου, ἵππου, λύκου, ἄρκτου κ.τ.λ., οἱ ὁποῖοι καὶ ἐμιμοῦντο τὰς φωνὰς αὐτῶν.

5) *Ἄλλοι νέοι ἐφόρουν παλαιὰς κοινὰς ἐνδυμασίας καὶ αὐτοὶ ἦσαν οἱ ὀδηγοὶ τῶν φορτηγῶν ζώων, ἥτοι τεσσάρων ἵππων, εἰς τὰ σάγματα τῶν ὁποίων εἶχον προσδέσει καταλλήλως σάκκους, καλάθια, δοχεῖα διὰ λάδι καὶ βούτυρον.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς ὅλης αὐτῆς προετοιμασίας ἤρχιζεν ἡ περιοδεία ἀνὰ τὸ χωρίον ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν. *Ὅλη αὐτὴ ἡ συνοδεία ἠκολουθεῖτο ὑπὸ πλήθους περιέργων χωρικῶν χάριν διασκεδάσεως, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦσαν πάντοτε οἱ ἴδιοι ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ἀλλὰ ἄλλοι ἐφευγον καὶ ἄλλοι ἤρχοντο. *Εφευγον μὲν, ὅταν ἡ Τζαμάλα ἀπεμακρύνετο ἀπὸ τὰς κατοικίας τῶν, ἤρχοντο δὲ ἄλλοι, ὅταν ἡ Τζαμάλα ἐπλησίαζε πρὸς τὰς κατοικίας τῶν.

Κατὰ τὴν ἀφίξιν τῆς Τζαμάλας εἰς τὴν αὐτὴν μιᾶς οἰκίας ἐγίνετο πανδαιμόνιον ἀπὸ φωνὰς ἀνθρώπων, ζώων, κωδωνίσματα, ἀναμειγνύμενα μετὰ τῶν ἤχων τῆς ἐγχορίου μουσικῆς τῶν νταουλτζουρνάδων ἢ τοῦ ἀσκαῦλου (γάϊδας), ὡς ἐξῆς.

*Ὁ γέρων ἔτρεχε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ μὲ ἀνασχωμένον καὶ σειόμενον τὸ δόπαλον, διὰ νὰ προφυλάξῃ τὴν μονάκριβον καὶ πολυαγαπημένην κόρην του, τὴν ὁποίαν οἱ ὑποψήφιοι γαμβροὶ προσεπάθουν νὰ ἀπαγάγουν, ἀπειλῶν αὐτοὺς μὲ ἀνάρθρους καὶ δυσονήτους λέξεις καὶ φωνὰς, σείων τὸ δόπαλον εἰς τὸν ἀέρα καὶ ῥίπτων στάκτην πρὸς αὐτούς.

*Ἡ κόρη ἔτρεχε καὶ αὐτὴ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἢ πρὸς τοὺς γονεῖς τῆς μὲ φωνὰς τρόμου, ζητοῦσα τὴν προστασίαν αὐτῶν, καὶ οὗτοι εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς φωνῆς τῆς ἔτρεχον εἰς βοήθειάν τῆς, ῥίπτοντες στάκτην ἐναντίον τῶν μνηστήρων καὶ κυνηγοῦντες αὐτούς, ὁ μὲν γέρων μὲ τὸ δόπαλον, ἡ δὲ γραιὰ μὲ τὴν ῥόκαν τῆς.

Τῆς γραιᾶς ἡ μεγαλύτερα ἐνασχόλησις ἦτο νὰ περιποιῇται τὸ βρέφος τῆς, τὸ ὁποῖον ἐνανούριζεν εἰς τὴν ἀγκάλην τῆς, καὶ προσποιουμένη τὴν φωνὴν κλαίοντος βρέφους ἐπλησίαζε πρὸς τὴν οἰκοδόποιναν, ἡ ὁποία εὐρίσκετο ἥδη εἰς τὴν ἐξώθηραν τῆς οἰκίας πρὸς προϋπάντησιν τῆς Τζαμάλας καὶ ἠρώτα τὴν γραιάν, διατὶ κλαίει τὸ βρέφος, καὶ ἐκεῖνη ἀπήντα ὅτι εἶναι ἄρρωστο καὶ νηστικό καὶ ὅτι κατὰ διαταγὴν τοῦ ἱατροῦ πρέπει νὰ φάῃ δυναμωτικὴν τροφήν, ἥτοι αὐγά, βούτυρο, κοτιόπουλο, κρέας, λουκάνικα

κ.τ.λ. καὶ τοιοῦτοτρόπως ὑπενθύμιζεν εἰς τὴν οἰκοδέσποιναν τὸ τί ἔπρεπε νὰ προσφέρῃ. Ταῦτα τὰ εἶδη προσέφερον προθυμότητα, ὅσοι τῶν κατοίκων εἶχον τοιαῦτα.

Οἱ ὑποψήφιοι γαμβροὶ ἔτρεχον καὶ αὐτοὶ δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἅφ' ἑνὸς μὲν διὰ νὰ εἴρουν εὐκαιρίαν νὰ ἀπαγάγουν τὴν κόρην, ἅφ' ἑτέρου δὲ ἕκαστος προσεπάθει νὰ ἀποτρέψῃ τὴν μελετωμένην ἀπαγωγὴν, καθόσον ἕκαστος ἐζήτει αὐτὴν διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ὁπότε συνήπτοντο πόλεμοι καὶ ψευδεῖς μονομαχίαι μεταξύ των, διὰ νὰ ἐπιδείξουν τοιοῦτοτρόπως τὴν ἀνδρείαν εἰς τὴν κόρην καὶ ἐκλέξῃ ἕνα ἐξ αὐτῶν κατὰ τὴν κρίσιν της, ὅχι μόνον τὸν ὠραιότερον, ἀλλὰ καὶ τὸν γενναιότερον. Ἡ ἀπαγωγή ὅμως δὲν ἐπραγματοποιεῖτο λόγῳ τῆς ἀγρύπνου φρουρήσεως τῆς κόρης ὑπὸ τῶν γονέων της.

Τὰ ζῶα, δηλαδή, ἡ ἄρκτος, ὁ λύκος, ὁ ὄνος, τὸ ἄλογον κ.τ.λ. εἰς μίαν ἄκραν τῆς αὐλῆς ἐμούγκριζον, οὐρλιαζον, ὠγκάνιζον καὶ ἕκαστον προσεπάθει νὰ κατασπαράξῃ τὸ ἄλλο. Ἐν ἐνὶ λόγῳ μέσα εἰς τὴν αὐλήν, ὅπου ἐδίδε τὴν παράστασιν ἡ Τζαμάλα, ἐγίνετο πανδαιμόνιον, ἐγίνετο ἕνας θόρυβος ἐκκωφαντικὸς καὶ ἀναστάτωσης τῶν πάντων.

Κατὰ τὴν παράστασιν ταύτην, ἡ ὁποία δὲν διήρκει περισσότερον τῶν 5 - 7 λεπτῶν τῆς ὥρας ἐντὸς τῆς αὐλῆς ἐκάστης οἰκίας, ἐδίδετο τὸ φιλοδωρήμα ὑπὸ τῶν ἐνοίκων τῆς δεχομένης τὴν ἐπίσκεψιν οἰκίας. Τὰ φιλοδωρήματα ταῦτα, ὡς ἐλέχθη, παρείχοντο εἰς εἶδη, ὡς π.χ. σίτον, κριθήν, ἀραβόσιτον ποσότητος μιᾶς ἢ καὶ περισσοτέρων ὀκάδων, ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως καὶ γενναιοδωρίας ἐκάστου οἰκοδεσπότου ἢ οἰκοδεσποίνης, ἄλευρον, βάμβακα, μαλλίον, παστὰ χοιρινὰ κρέατα, λουκάνικα, βούτυρον, αὐγά, τυρὶ κ.τ.τ. Ὅλα αὐτὰ τὰ εἶδη ἐτοποθετοῦντο ἕκαστον εἰς ἰδιαίτερον σάκκον, καταλήλως προσδεδεμένον εἰς τὸ σάγμα ἐνὸς τῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον προσληφθέντων ζώων ἢ εἰς δοχεῖα καὶ καλάθια. Τὰ ζῶα ταῦτα, τρία ἢ τέσσαρα, ὠδηγοῦντο ὑπὸ τριῶν ἢ τεσσάρων μελῶν τῆς ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς, τὰ ὁποῖα δὲν εἶχον οὐδεμίαν μεταμφίεσιν, ἀλλ' ἀπλῶς ἔφερον τὰς συνήθεις καθημερινὰς τῶν ἐνδυμασίας.

Ὅταν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιοδείας τῆς Τζαμάλας ἀνὰ τὸ χωρίον ἐγέμιζον οἱ σάκκοι ἐνὸς τῶν φορητῶν ζώων ἀπὸ τὰ συλλεγόμενα εἶδη, τότε μετεφέρετο τὸ φορτίον αὐτὸ εἰς ὠρισμένον οἶκημα, ὅπου ἐξεφορτώνετο καὶ τὸ ζῶον ἐπανεφέρετο πάλιν εἰς τὴν περιοδείαν, διὰ νὰ συνεχίσῃ τὴν συλλογὴν εἰδῶν, ὡς καὶ πρότερον. Ἐν τῷ μεταξύ ὅμως τὸ πρὸς ἐκφόρτωσιν ζῶον ἀντικαθίστατο ὑπὸ ἄλλου ἐκ τῶν ἐν ἐφεδρεῖᾳ τελούντων, ἵνα μὴ διακοπῇ ἡ περιοδεία καὶ νὰ μὴ χάνεται καιρὸς μετὰ τὴν ἀναμονὴν τοῦ ἐκφορτωνομένου ζώου. Τοῦτο ἐπανελαμβάνετο πολλάκις μέχρι τέλους τῆς περιοδείας.

Ἡ Τζαμάλα ἐσυνέχιζε καὶ ἐξηκολούθει τὴν περιοδείαν της καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός. Ἐὰν τὸ χωρίον εἶχε πολλὰς οἰκίας καὶ ἡ Τζαμά-

λα δὲν προελάμβανε νὰ περιέλθῃ ὅλας, τότε τὴν χαρὰν τὴν διέκοπτε τὴν περιοδεῖαν καὶ ἀνεχώρει ἕκαστος εἰς τὴν οἰκίαν του, διὰ νὰ ἀναπαυθῇ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας ἐκ τῆς κοπιώδους ταύτης ἐργασίας. Κατὰ τὴν ἐπομένην νύκτα ἡ Τζαμάλα ἐσυνέχιζε τὴν περιοδεῖαν της μὲ τὸν ἴδιον τρόπον μέχρις ἐξαντλήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν οἰκιῶν.

Τὰ ὑπὸ τῆς γραίας συλλεγόμενα εἶδη, ἤτοι αὐγά, βούτυρον, ὡς καὶ τὰ ἄλευρα καὶ λουκάνικα, τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὴν Τζαμάλαν παρεσκευάζοντο εἰς φαγητὰ καὶ πίττας καὶ ἔτρωγον ὅλοι μαζί οἱ λαβόντες μέρος εἰς αὐτὴν καὶ διεσκέδαζον ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν.

Τὰ ἄλλα εἶδη, ἥτοι τὸν σίτον, τὴν κριθήν, ἀραβόσιτον κ.τ.τ., τὰ ἐξέθετον εἰς δημοπρασίαν, τὰ ἐπώλουν καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν χρήματα τὰ ἐμοίραζον μεταξὺ τῶν καὶ ἐλάμβανεν ἕκαστος ἴσην μερίδα. Ἰση μερὶς χρημάτων ἐδίδετο καὶ δι' ἕκαστον τῶν φορητῶν ζώων. Τοιοιτοτρόπως ἔληγεν ἡ περίοδος τῆς Τζαμάλας.

Ὑπῆρχε καὶ ἄλλου εἶδους Τζαμάλα τύπου Ρουσάλῃδων, ἄνευ ὅμως τῶν διατυπώσεων τῶν Ρουσάλῃδων. Οἱ χορευτοὶ αὐτῆς ἐφόρουν μὲν φουστανέλλαν εὐζώνου, ἄνευ ὅμως σπαθῶν. Αὕτη διωργανοῦτο ὑπὸ τῆς σχολικῆς ἐφορείας ἢ τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν σχολικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ταμείων ἢ καὶ ὑπὸ ἐντίμων καὶ εὐυπολήπτων προσώπων διὰ φιланθρωπικοῦς σκοποῦς. Ἡ τοιαύτη Τζαμάλα διενεργεῖτο καὶ ἐπαίζετο κατὰ τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας 3·7.30' μῆας Κυριακῆς τοῦ θέρους κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀλωνισμού καὶ μόνον ἐντὸς τοῦ χωρίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγίνετο ὁ τοιοῦτος προαιρετικὸς ἔρανος.

ΕΘΙΜΑ ΠΑΛΑΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Ὅμιλοῦντες περὶ γάμου θὰ ἐκθέσωμεν μόνον τὸν ὑπὸ τῶν ἐθίμων καὶ τῆς συνθηεῖας καθιερωμένον τρόπον τελέσεως αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους.

Τὰ περὶ τοῦ γάμου ἔθιμα, παραλαμβανόμενα παρὰ τῶν προγόνων καὶ μεταδιδόμενα ἀπὸ τῆς μιᾶς γενεᾶς εἰς τὴν ἄλλην, σὺν τῷ χρόνῳ μετεβάλλοντο, ἐτροποποιοῦντο καὶ ἀπεβάλλοντό τινα ἐξ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἐθεωροῦντο ὡς περιττὰ καὶ ἄλλα ὡς μὴ προσαρμοζόμενα πρὸς τὰς τῆς νεωτέρας ἐποχῆς συνθήκας τοῦ συρμού.

Τὰ ἔθιμα τοῦ γάμου ἦσαν σχεδὸν τὰ αὐτὰ καθ' ὅλην τὴν Μακεδονίαν.

Τὰ ἔθιμα ὅμως, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ περιγράψωμεν κατωτέρω, ἐφηρμοζόντο μέχρι τοῦ 1912 εἰς τὰ ἐξῆς χωρία τῶν περιφερειῶν Θεσσαλονίκης καὶ Γιαννιτσῶν μὲ τὰς παλαιὰς καὶ νέας ὀνομασίας τῶν Βραχιά (παλ. ὄνομ. Καϊλί), Ἀδενδρον (Κιρτζιλάρ), Παρθένιον (Τσοχαλάρ), Νέα Χαλκηδὼν (Γιαλιατζίκ), Κουφάλια (Κουφάλοβον), Ἀθυρα (Μπόζετς), Ἀγ.

Πέτρος (Πέτροβον), Πολύπετρον (Κοσίνεβον), Στίβα (Κονίκοβον), Ραχώνα (Ράμελ), Λειβαδίτσα, Πέλλυ (Ἄγ. Ἀπόστολοι) καὶ Μικρὸ Μοναστήρι (Ζορμπάς).

Τὰ ἔθιμα τοῦ ἀρραβῶνος καὶ τοῦ γάμου δὲν θὰ ἠδύνατο ποτὲ νὰ περιγράψῃ κανεὶς μὲ τόσας λεπτομερείας ἐκ πληροφοριῶν διαφόρων προσώπων, μὲ ὅσας λεπτομερείας περιγράφομεν ταῦτα ἐν τῇ παρουσίᾳ πραγματείας, ἐὰν αὐτὸς ὁ ἴδιος δὲν παρηκολούθει ὄχι μόνον ἓνα ἀρραβῶνα ἢ ἓνα γάμον, ἀλλὰ πολλοὺς τοιοῦτους.

Τοιαύτη εὐκαιρία μοὶ ἐδόθη, ὅταν ὑπηρετοῦσα ὡς διδάσκαλος εἰς τὰ χωρία Βραχιὰν (Καϊλί) Θεσσαλονίκης 1903 - 1905 καὶ εἰς Παλαιὰν Πέλλαν (Ἀγίους Ἀποστόλους) Γιαννιτσῶν 1916 - 1931, ὅπου εἰς μὲν τὴν Παλαιὰν Πέλλαν, ἐπειδὴ, λόγῳ τοῦ ἐπαγγέλματος, ἤμην περισσότερον συμπαθὴς καὶ εἶχα μεγαλυτέραν ἐπιρροὴν εἰς τοὺς κατοίκους, μοὶ ἀνετέθη νὰ διαπραγματευθῶ συνοικεσίον καὶ ἐχρημάτιστα προξενητὴς τοῦ Ἰωάννου Θεοδώρου Τζαφτάνη μετὰ τῆς Ἑλένης Γεωργίου Μυσίρκου τὸ 1920, τοῦ Νικολάου Παπαδημητρίου Μούντση μετὰ τῆς Παναγιώτας Δημητρίου Καραγιάννη τὸ 1921, τοῦ Κωνσταντίνου Λαζάρου Τζάκρη μετὰ τῆς Πασχαλίνας Μποζίνου Καραγιάννη τὸ 1922 καὶ τοῦ Θωμᾶ Γεωργίου Τζαφτάνη μετὰ τῆς Χριστίνης Διονυσίου Στόλη τὸ 1923, ὅποτε παρηκολούθησα ὅλας τὰς περιπτώσεις καὶ ὅλας τὰς φάσεις τοῦ γάμου ὄχι μόνον ὡς προξενητὴς, ἀλλὰ καὶ ὡς συνδαιτημὼν εἰς τὰ συμπόσια, καλούμενος δι' ἰδιαιτέρας καὶ τιμητικῆς προσκλήσεως, διὰ νταουλοζουρνάδων, ὡς κατωτέρω περὶ γάμου θὰ ἴδωμεν.

Εἰς δὲ τὴν Βραχιὰν παρηκολούθησα γάμους τῆς θυγατρὸς τοῦ οἰκοδεσπότου τῆς κατοικίας μου Δημητρίου Γεωργάκη, τῆς Εὐδαγγελῆς, μετὰ τοῦ Σωτηρίου Δημητρίου Ζίγχα, τοῦ γείτονος καὶ φίλου μου Σταύρου Δημητρίου Καραβίδα μετὰ τῆς Ἑλένης Παπαϊωάννου καὶ ἄλλων φίλων μου.

Ὁ ἀρραβῶν.

Ὁ σημερινὸς τρόπος τῆς συνάψεως ἀρραβῶνος εἶναι πολλὴν διαφορετικὸς τοῦ τῆς παλαιότερας ἐποχῆς, καθόσον ὁ σημερινὸς ἀρραβῶν γίνεται κατόπιν δημιουργίας ἐρωτικῶν αἰσθημάτων ἐνὸς νέου καὶ μιᾶς νεάνιδος, οἱ ὅποιοι πρῶτον γνωρίζονται, συνδέονται ἐρωτικῶς καὶ κατόπιν τελοῦν αὐτὸν τῇ συγκαταθέσει τῶν γονέων ἀμφοτέρων τῶν νέων ἐκ τῶν ὑστέρων.

Κατὰ τὴν παλαιότεραν ἐποχὴν ὁ ἀρραβῶν ἐγένετο οὐχὶ δι' αἰσθηματικοῦ ἔρωτος, ἀλλὰ κατόπιν ἐπιλογῆς τῆς νεάνιδος ἢ τοῦ νέου ὑπὸ τῶν γονέων αὐτῶν καὶ διὰ προξενητοῦ, ἥτοι μεσάζοντος προσώπου, τὸ ὅποιον διαπραγματεύετο περὶ τοῦ συνοικεσίου. Καὶ τότε ἐγένετο ὁ ἀρραβῶν ὡς ἑξῆς.

Οἱ γονεῖς, οἱ ὅποιοι εἶχον υἱὸν ἔχοντα πλέον ἡλικίαν διὰ γάμον, ἐφρόντιζον διὰ τὴν ἐξεύρεσιν μιᾶς νεαρᾶς κόρης ἀναλόγου ἡλικίας μὲ τὸν ὑποψήφιον, σχετικῶς εὐεידῇ καὶ μὲ καλὰ προτερήματα, ἥτοι ἐργατικὴν, σε-

μνήν καὶ ἡθικὴν, ἐν ἐνὶ λόγῳ προοιωνιζομένην μίαν καλὴν οἰκοκυράν.

Τότε οἱ γονεῖς ἐξεύρισκον κατάλληλον καὶ ἐπιτήδειον πρόσωπον, συγγενὴ ἢ ἔχοντα φιλικὰς σχέσεις μὲ τοὺς γονεῖς τῆς κόρης, τὸν λεγόμενον προξεντήν, τὸν ὁποῖον ἐξουσιοδότην προφορικῶς, ἵνα μεσολαβήσῃ καὶ διαπραγματευθῇ μετὰ τῶν γονέων τῆς ἐκλεκτῆς διὰ τὸν μελετώμενον ἀρραβῶνα. Ὁ προξεντής ἐλάμβανε καὶ ἀμοιβήν, ἢ ὅποια εἶχε καθιερωθῇ εἰς ἐν ζεύγος ὑποδημάτων, τὴν ὁποίαν ἀμοιβὴν ἐλάμβανε μόνον, ὅταν ἐπετύγχανεν ὁ ἀρραβῶν καὶ κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου.

Ἐὰν ὁ προξεντής κατῴρθωνε νὰ φέρῃ εἰς αἶσιον πέρας τὰς περὶ τοῦ ἀρραβῶνος διαπραγματεύσεις, δηλαδὴ ἂν κατῴρθωνε νὰ καταπείσῃ τοὺς γονεῖς τῆς κόρης νὰ δεχθοῦν τὸ ὑπὸ διαπραγμάτευσιν συνοικέσιον, ἐφ' ὅσον καὶ αὐτοὶ θὰ εἶχον τὴν γνώμην, ὅτι ὁ προτεινόμενος ὑποψήφιος γαμβρὸς ἦτο καὶ αὐτὸς ἐκ καλῆς οἰκογενείας καὶ μὲ καλὰ προτερήματα, τότε προέβαινον εἰς τὸν ἐν λόγῳ ἀρραβῶνα.

Ὅταν ἐπετυγχάνετο ἡ συμφωνία, ἢ ὅποια πολλάκις παρουσίαζε πολὺν δυσκολίαν καὶ πολλὰς διστακτικότητας ἐκ μέρους τῶν γονέων τῆς νέας καὶ ἐλάμβανε πολλὰς ἀναβολάς, τότε ὁ προξεντής ἐκοινοποιεῖ εἰς τοὺς ἐντολοδόχους γονεῖς τὸ εὐχάριστον γεγονός τῆς καλῆς ἐκβάσεως τῶν διαπραγματεύσεων καὶ τῆς συμφωνίας, ἢ ὅποια ἐπετεύχθη κατόπιν πολλῶν ἀγώνων, καὶ παρελάμβανε παρ' αὐτῶν τὰ διὰ τὸν ἀρραβῶνα προοριζόμενα ἀντικείμενα ὡς πρῶτα σημεῖα τοῦ ἀρραβῶνος, ἥτοι ἐν μικρὸν χρυσοῦν φλωρίον καὶ ἐν ἀργυροῦν τοιοῦτον, προσδεδεμένα δι' ἐρυθρὰς μεταξωτῆς κλωστῆς εἰς μικρὰν ἀνθοδέσμην ἐξ ἐνὸς μικροῦ κλωνίσκου γαρυφαλλέας, ἕνα μεταξωτὸν κεφαλόδεσμον (φακιόλι ἢ μανδήλαν), ἔθετεν αὐτὰ ἐντὸς δίσκου, κεκαλυμμένου δι' ἐρυθροῦ ἢ λευκοῦ πέπλου (τούλι), καὶ ἐπιδεικτικῶς μετέβαιναν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς κόρης, ὅπου τὰ παρῆδιδεν εἰς αὐτὴν παρουσίᾳ τῶν γονέων καὶ οἰκείων τῆς. Ἐκεῖ προσεφέρετο εἰς τὸν προξεντήν, τοὺς γονεῖς καὶ λοιποὺς παρευρισκομένους ῥακὴ μετὰ κουφέτων καὶ ὅλοι ἠῦχοντο εἰς τοὺς τοιουτοτρόπως συνδεομένους διὰ τοῦ ἀρραβῶνος μελλονύμφους πλέον διαφόρους εὐχάς.

Μετὰ τὸ κέρασμα ὁ προξεντής παρελάμβανεν ἄλλα σημεῖα, ὡς δῶρα ἐκ μέρους τῆς κόρης, ὡς ἐν μανδήλιον, ἐν ζεύγος καλσῶν πλακεισῶν ὑπὸ τῆς κόρης, καὶ μὲ τὸν ἴδιον τρόπον μετέφερεν αὐτὰ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ μέλλοντος γαμβροῦ, ὅπου τὸ ἐσπέρας παρτίθιτο δεῖπνον εἰς τὸν προξεντήν καὶ τοὺς πλησιεστέρους συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ.

Παλαιότερον, ἥτοι πρὸ τοῦ 1910, τὰ σημάδια τοῦ ἀρραβῶνος δὲν ἐτοποθετοῦντο ἐπάνω εἰς δίσκον, ἀλλ' εἰς μικρὸν ὑφαντὸν μάλλινον καὶ πολυχρωμον σακκίδιον (εἶδους σάκκας μαθητοῦ), τὸ ὁποῖον ὁ προξεντής ἐκρέμα εἰς τὸ ἄκρον μιᾶς ξυλίνης ράβδου, τὴν ὁποίαν ἐτοποθετεῖ εἰς τὸν ὅμον του καὶ ἐπιδεικτικῶς τὰ μετέφερεν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς κόρης καὶ κατόπιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ νέου, ὡς ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν.

Κατὰ τὰς διαδρομὰς τοῦ προξενητοῦ, μετάβασιν καὶ ἐπιστροφὴν τοῦ εἰς τὰς οἰκίας τῶν νέων, οὗτος ἐδέχτο διαφόρους εὐχὰς τῶν διαβατῶν καὶ τῶν ἐνοίκων τῶν παραπλευρώς τοῦ δρόμου εὐρισκομένων οἰκίων.

Μετὰ τὸν ἀρραβῶνα καὶ μέχρι τῆς τελέσεως τοῦ γάμου ἀντηλλάσσοντο κατὰ καιροὺς καὶ ἄλλα δῶρα εἰς φλωριά καὶ ρουχισμόν.

Ἡ ἡμέρα τοῦ γάμου προσδιορίζετο πάλιν διὰ τοῦ προξενητοῦ, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν ἡμέραν τοῦ ἀρραβῶνος μέχρι τοῦ γάμου ἦτο ὁ σύνδεσμος μεταξὺ τῶν δύο οἰκογενειῶν. Ὁ προσδιορισμὸς αὐτὸς ἐγένετο τοῦλάχιστον εἴκοσιν ἡμέρας πρὸ τοῦ γάμου, ἀφοῦ ἐκ τῶν προτέρων προεμελετᾶτο.

Ὁ γάμος.

Εἰς τὴν περιφέρειαν, τῆς ὁποίας πραγματευόμεθα τὰ ἔθιμα τοῦ γάμου, καθὼς καὶ εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Μακεδονίαν, ἐπικρατεῖ καὶ μέχρι σήμερον ἡ συνήθεια, ἡ νύμφη νὰ ἐγκαθίσταται εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ καὶ σπανίως ὁ γαμβρὸς εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης καὶ τοῦτο μόνον, ὅταν αὕτη τυγχάνῃ μοναχοκόρη.

Δύο ἢ τρεῖς ἀδελφοὶ νυμφευόμενοι δὲν ἀποχωρίζονται ἀπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ πατρὸς ἄνευ σοβαρᾶς τιнос αἰτίας καὶ τοῦτο, διότι ἡ γεωργικὴ οἰκογένεια ἔχει ἀνάγκην πολλῶν ἀτόμων διὰ τὰς διαφόρους καὶ πολλαπλᾶς γεωργικὰς ἐργασίας. Ὅλοι οἱ νυμφευθέντες ἀδελφοὶ μετὰ τῶν συζύγων καὶ τῶν τέκνων τῶν συγκατοικοῦν, συνεργάζονται καὶ συντρῶγουν εἰς μίαν κοινήν τράπεζαν ἢ εἰς δύο, ὥσάν νὰ ἀποτελοῦν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πολυμελῆ οἰκογένειαν. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον βλέπει κανεὶς εἰς μίαν οἰκίαν νὰ εὐρίσκωνται 10 - 15 ἄτομα ἢ καὶ περισσότερα ἀκόμη.

Ἀφοῦ καθορίζετο ἡ ἡμέρα τοῦ γάμου, αἱ προετοιμασίαι δι' αὐτὸν ἤρχιζον ὀκτὼ ἡμέρας πρὸ αὐτοῦ, ἥτοι ἀπὸ τὴν προηγουμένην Κυριακὴν, ὥς ἐξῆς :

Κυριακή.

Τὴν πρωΐαν τῆς Κυριακῆς καὶ περὶ ὥραν 9 π.μ. μία τῶν γυναικῶν τῆς οἰκογενείας τοῦ γαμβροῦ, μήτηρ, ἀδελφή, νύμφη, θεία κ.τ.λ. περιήρχετο ὅλους τοὺς συγγενεῖς, πλησιεστέρους φίλους, γείτονας καὶ προσεκάλει τὰς ἀνυπάνδρους θυγατέρας ἢ ἀδελφὰς αὐτῶν, ἵνα προσέλθουν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ καὶ ἀρχίσουν τὰς προετοιμασίας διὰ τὸν γάμον. Αἱ προσκληθεῖσαι νεάνιδες προθυμότατα ἐδέχοντο νὰ προσφέρουν τὰς σχετικὰς ὑπηρεσίας καὶ ἐλέγοντο παράνυμφοι. Τὸ αὐτὸ ἐγένετο καὶ ἐκ μέρους τῆς νύμφης εἰς τοὺς δικούς της συγγενεῖς, φίλους καὶ γείτονας.

Περὶ ὥραν 12 - 1 μεσημβρινὴν συνεκεντρώνοντο ὅλοι αἱ προσκληθεῖσαι νεάνιδες εἰς τὰς οἰκίας τῶν νεονύμφων καὶ παρτίθεται εἰς αὐτὰς γεῦμα.

Μετὰ τὸ γεῦμα παρεδίδετο εἰς τὰς παρὰνύμφους ποσότης σίτου πρὸς

καθαρισμόν, ὁ ὁποῖος θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ σιτόρουζον (μπλιγούρι) διὰ τὸν γάμον. Ὁ καθαρισμὸς οὗτος διήρκει καθ' ὅλον τὸ ἔτερον ἡμισυ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἀνεχώρουν διὰ τὰς οἰκίας των.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ καθαρίσματος τοῦ σίτου αἱ παρὰνυμφοὶ τραγουδοῦσαν διάφορα τραγούδια σχετικὰ μὲ τὸν γάμον. Πολλὰ τῶν τραγουδιῶν τούτων εἶχον περισυλλέξει. Δυστυχῶς ὁμως κατὰ τὰς μετακομίσεις μου καὶ λόγῳ τῶν πολέμων ἀπωλέσθησαν ταῦτα καὶ οὕτως ἡ πραγματεία μου αὕτη παρουσιάζει ἐν κενόν, τὸ ὁποῖον καθιστᾷ αὐτὴν ὄχι τόσον ζωντανήν.

Λιὰ νὰ συντελέσω ὁμως εἰς τὸν πλουτισμόν, τὴν συμπλήρωσιν κενῶν καὶ τὴν ἀρτιωτέραν βελτίωσιν τοῦ ἔργου μου καὶ διὰ νὰ ἱκανοποιήσω τὴν περιέργειαν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ἀναγνωστῶν, ἐμερίμνησα τώρα ἐσχάτως νὰ περισυλλέξω μερικὰ ἀπὸ αὐτά, ἀπὸ ὅσα δηλαδὴ ἡ γεροντικὴ μνήμη εἰς τὰ ἀπύθμενα βάθη τῆς συνειδήσεως καὶ διέσωσε, παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι ἐλάχιστα ἐκ τῶν παλαιότερων γυναικῶν ἀπέμειναν καὶ ἐξ αὐτῶν ἐλάχιστα ἐνθυμοῦνται μερικοὺς στίχους ἀπὸ ὠρισμένα τραγούδια, πολλὰ τῶν ὁποίων κατηγορήθησαν καὶ ἀπλοποιήθησαν.

Ὡς ἐλέχθη, τὰ ἔθιμα τοῦ ἀρραβῶνος καὶ τοῦ γάμου εἶναι ἀπὸ χωρία ξενοφάνων κατοίκων, ὅπου ὁμιλεῖται τὸ ἀνάμεικτον γλωσσικὸν ἰδίωμα, τὸ κακῶς ἐπικαλούμενον «σλαβομακεδονικὴ γλῶσσα», συνεπῶς καὶ τὰ τραγούδια, τὰ ὁποῖα παραθέτομεν εἰς τὰς οἰκίας θέσεις των, εἶναι μεταφρασμένα ἐκ τοῦ γλωσσικοῦ τούτου ἰδιώματος εἰς τὴν ἐλληνικὴν.

Οἱ σκοποὶ (τὸ τραγούδι) τῶν τραγουδιῶν αὐτῶν εἶναι ἰδιόρρυθμοι, ἀργοὶ καὶ μὲ παρατεταμένην φωνήν, διὰ τοῦτο δὲν ἔχουν οὔτε ἰσοσυλλαβούς στίχους, οὔτε ἰσοστίχους στροφάς, οὔτε καὶ ὁμοιοκαταληξίαν, ὄχι μόνον ὡς μεταφρασμένα, ἀλλ' οὔτε καὶ ὡς αὐταῦσια ἐν τῇ ξένῃ γλώσσῃ.

Δευτέρα.

Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἀπὸ πρωῒας ἀκόμη προσερχόμεναι αἱ παρὰνυμφοὶ ἤρχιζον γενικὴν καθαριότητα τῆς ὅλης κατοικίας τοῦ γαμβροῦ. Αὐταὶ καθ' ἑκάστην πρωῒαν καὶ μέχρι τελέσεως τοῦ γάμου προσήρχοντο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, ἐξετέλουν διαφόρους ἐργασίας καὶ ὑπηρεσίας καὶ καθ' ἑκάστην ἑσπέραν ἀνεχώρουν διὰ τὰς οἰκίας των. Τοῦτο ἀκριβῶς ἐγίνετο καὶ εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης ὑπὸ τῶν παρὰνυμφων της.

Πῶς ἐγίνετο ἡ καθαριότης.

Αἱ κατοικίαι τῶν χωρίων, ὡς γνωστόν, εἶναι ἀγροικαὶ μονώροφοι, ἰσόγειοι καὶ ἄνευ σανιδωτῶν πατωμάτων, αἱ περισσότεραι δ' ἐξ αὐτῶν δὲν εἶχον δι' ἀβέστου ἐπάλειψιν καὶ ἐπίχρισιν, ἀλλὰ διὰ πηλοῦ καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἀσβεστοεχρίοντο, ἀλλὰ ἐπεχρίοντο διὰ ρευστοποιημένου χώματος, ὡς ὁ χυλὸς τῆς ἀσβέστου, τὰ δὲ δάπεδα αὐτῶν ἐπηλείφοντο διὰ πηλοῦ. Ὅθεν τὴν πρωῒαν τῆς Δευτέρας ὁ γαμβρὸς ἐξεύγγνε μίαν ἱπά-

μαξαν ἢ βοιδάμαξαν, ἐπέβαινον εἰς αὐτὴν αἱ παράνυμφοι καὶ ἐπήγαινον ἕξω τοῦ χωρίου εἰς μέρος, ὅπου ὑπῆρχε κατάλληλον χῶμα διὰ τὸν χωματοχορισμόν. Ἐκεῖ ὁ μὲν γαμβρὸς ἔσκαπτε τὸ χῶμα, αἱ δὲ παράνυμφοι μὲ λεκάνας ἐφόρτωνον τοῦτο ἐπὶ τῆς ἀμάξης, συνοδεύουσαι τὴν ἐργασίαν ταύτην μὲ διάφορα τραγούδια, μὲ γέλωτας καὶ ἀστεϊσμούς.

Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐκ τῆς ἑξοχῆς ἐξεφόρτωνον τὸ χῶμα καὶ κατόπιν ἐπήγαινον εἰς τὴν βρύσιν ἢ εἰς πηγάδιον ἢ καὶ εἰς ὑπάρχον ἐκεῖ πλησίον ὑνάκιον καὶ παρελάμβανον νερὸ μὲ κάδους ἢ βαρέλια, φορτωμένα εἰς τὴν ἄμαξαν, διὰ τὸν σχηματισμὸν χυλοῦ μὲν διὰ τὴν ἐπίχρισιν τῶν τοίχων, πηλοῦ δὲ διὰ τὴν ἐπάλειψιν τῶν δαπέδων τῆς ὅλης οἰκίας. Μετὰ τὴν παρασκευὴν τῶν χρειδῶν τούτων ἐπεδίδοντο εἰς τὰς σχετικὰς ἐργασίας τῆς ἐπιχρίσεως καὶ ἐπαλείψεως. Ἡ ἐργασία αὕτη ἐγίνετο καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας τῆς Δευτέρας ἢ καὶ τῆς Τρίτης ἀκόμη.

Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην πᾶς μὴ ἀνήκων εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ γαμβροῦ καὶ μὴ ἔχων σχέσιν τινὰ μὲ τὴν ἐν λόγῳ καθαριότητα, ἀλλ' ἔχων ὑπόθεσιν τινα μὲ τὸν οἰκοδεσπότην, ἐρχόμενος εἰς τὴν αὐλὴν τῆς οἰκίας ἐκείνης ἐπηλείετο μὲ κατάλληλον καὶ ἐπιτήδειον τρόπον ὑπὸ μιᾶς τῶν παράνυμφων εἰς τὸ πρόσωπον διὰ χυλοῦ χῶματος καὶ τοιουτοτρόπως ἐδημιουργοῦντο γέλωτες, ἀστεῖσμοι καὶ πειράγματα ἐν πλήρει γνώσει τοῦ παθόντος διὰ τοὺς εἰς βάρος του ἀστεϊσμοὺς κ.λ.π.

Δὲν παραλείπομεν νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα ὅτι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν προετοιμασιῶν καὶ μέχρι τέλους τοῦ γάμου ἡ τροφοδότισις τῶν παράνυμφων, ἀρρένων καὶ θηλέων κατὰ τὸ πρόγευμα, γεῦμα καὶ δεῖπνον, ἐγίνετο εἰς βάρος τοῦ γαμβροῦ. Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν παράνυμφων ἀμφοτέρων τῶν φύλων δυνατόν νὰ ἔφθανε μέχρι τῶν τριάκοντα, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων τοῦ γαμβροῦ.

Οἱ ἄρρενες παράνυμφοι ἐξετέλουν διαφόρους ἐργασίας, ὥς π.χ. ἐπήγαινον εἰς τὸν μύλον νὰ ἀλέσουν σίτον διὰ τὸν ἄρτον τοῦ γάμου καὶ τὴν διατροφήν αὐτῶν, ἐφρόντιζον διὰ τὰ καυσόξυλα κ.τ.λ.

Αἱ αὐταὶ ἐργασίαι καὶ αἱ αὐταὶ διατυπώσεις ἐγίνοντο καὶ εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης. Ἐκεῖ ἀνεπλήρωνον τὸν γαμβρὸν εἰς τὰς ἐργασίας του ὁ πατήρ, ἀδελφός, γαμβρός, θεῖος κ.τ.λ.. Ἡ θητεία τῶν παράνυμφων τῆς νύμφης διήρκει μέχρι τῆς ἐσπέρας τῆς Κυριακῆς τοῦ γάμου.

Τρίτη.

Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἡ ἐργασία ἦτο συνέχεια τῆς προηγουμένης ἡμέρας ἢ καὶ τῆς Κυριακῆς ἀκόμη, ἦτοι καθάρισμα σίτου ἢ ἐπίχρισις τοίχων. Ὡσαύτως ἐγίνετο καὶ τὸ ἄλεσμα τοῦ σιτορύζου (πλιγουριοῦ) δι' εἰδικῶν πρὸς τοῦτο μυλοπετρῶν χειροκινήτων, ὅποτε οἱ μὲν ἄρρενες παράνυμφοι ἤλεθον τὸν σίτον, αἱ δὲ θήλεις ἐκοσκίνιζον τὸ ἄλεθὲν σιτορύζον,

διὰ νὰ διαχωρισθῇ τὸ χονδροκομμένον, τὸ ὁποῖον θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὸ πλιγούρι, ἀπὸ τὸ ψιλοκομμένον, τὸ ὁποῖον, διὰ νὰ μὴ ἀχρηστευθῇ, ἐδίδετο εἰς τὰ ζῆα ὡς πίτυρα. Καὶ ἡ ἐργασία αὕτη συνωδεύετο μὲ τραγοῦ-
δια τοῦ γάμου.

Τετάρτη.

Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἀπὸ πρωῒας 8-9 π.μ. προσήρχοντο γυναῖκες συγγενῶν, φίλων, γειτόνων καὶ γνωστῶν τοῦ γαμβροῦ, προσκομίζουσαι ἐκάστη μικρὰν ποσότητα, μιᾶς ὁκᾶς περίπου, καθαροῦ ἀλευροῦ ἐκ σίτου κοσκινισμένου καὶ ἥρχιζον τὸ ζύμωμα τῶν προσκλητηρίων κουλουριῶν. Πρὸς τοῦτο συνεκεντρώνοντο ὅλαι αἱ προσεληθοῦσαι γυναῖκες εἰς τὸ εὐρυχωρότερον δωμάτιον τῆς οἰκίας, ὅπου προσκομίζοντο καὶ ἐτοποθετοῦντο εἰς τὸ μέσον τρεῖς σκάφαι ζυμωτήρες, εἰς ἐκάστην τῶν ὁποίων ἐτίθετο ἀναλόγως τῆς χωρητικότητός της ποσότης κοσκινισμένου καθαροῦ ἀλευροῦ ἐκ σίτου ἐκ τοῦ ἀλεσθέντος τὴν προηγουμένην ἡμέραν ὑπὸ τῶν ἀρρένων παρὰ νύμφων, ὡς ἐλέχθη.

Τότε προσῆγον ἓν παιδίον πέντε μέχρις ὀκτὼ ἐτῶν ἐκ τῶν πλησιεστέρων συγγενῶν ἢ γειτόνων, τὸ ὁποῖον νὰ ἔχη καὶ τοὺς δύο γονεῖς του ἐν τῇ ζωῇ καὶ ἐκ πρώτου γάμου αὐτῶν. Τὸ παιδίον τοῦτο τῇ προτροπῇ καὶ τῇ ὁδηγίᾳ τῶν γυναικῶν ἀντήλλασε μὲ τὴν χούφταν του ἄλευρον καὶ ἐκ τῶν τριῶν ζυμωτήρων ἐναλλάξ, ἥτοι ἐλάμβανεν ἄλευρον μὲ τὴν χούφταν του ἐκ τοῦ πρώτου ζυμωτήρος καὶ τὸ ἔριπτεν εἰς τὸν δεύτερον, κατόπιν ἐκ τοῦ δευτέρου εἰς τὸν τρίτον καὶ ἐκ τοῦ τρίτου εἰς τὸν πρῶτον κ.ο.κ. Τοῦτο ἐπανελαμβάνετο τρεῖς φορὰς, οὕτως ὥστε ἐξ ἐκάστου ζυμωτήρος ἐλαμβάνετο τρεῖς φορὰς ἄλευρον καὶ ἔριπτετο εἰς ἕκαστον τρεῖς φορὰς ἐκ τῶν ἄλλων. Μετὰ ταῦτα δι' ἐνὸς κροντήρος ἔχυνον νερὸ ἀνὰ τρεῖς φορὰς εἰς ἕκαστον ζυμωτήρα καὶ κατόπιν ἀνακάτευνον ὀλίγον τὸ νερὸ ἐκεῖνο μὲ τὸ ἄλευρον μὲ ἓνα κλάδον τριανταφυλλέας καὶ τέλος ἀνελάμβανον νὰ ζυμώσουν τὰ ἐντὸς τῶν ζυμωτήρων ἄλευρα τρεῖς νεάνιδες ἐκ τῶν παρανύμφων.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ζυμώματος τῶν προσκλητηρίων κουλουριῶν ἐψάλλετο τὸ ἑξῆς τραγούδι.

*Ἀνὸ νέοι ἀρραβωνιάσθηκαν
μὲ τὸ πρῶτο κοίταγμα
φευγαλέο σὸ πηγάδι.
Καιρὸ νὰ κοιταχθοῦν
ἀπ' Ἀνατολῆς μέχρι Δύσης.
Κι ἐκεῖ ποὺ βιάζονταν,
ἐκεῖ ξεχάσθηκαν,
ὡς πον ἡ στάμνα γέμισε
καὶ τὸ βούλωμα πάγωσε.*

Ἀφοῦ παρεσκευάζετο τὸ ὅλον φύραμα τῆς ζύμης καὶ τῶν τριῶν ζυμωτῆρων, ἐγίνετο καὶ ὁ ἐξῆς ἀστεϊσμός. Ἐκ τοῦ ζυμωτῆρος ἀφηρεῖτο ὅλη ἡ ζύμη καὶ ἀφήνετο ἐντὸς αὐτῆς μικρὰ ποσότης, μιᾶς ὁκάς περίπου, ἡ ὁποία ἠχρηστεύετο κατόπιν, ἐνεπηγνύετο εἰς αὐτὴν κατακορύφως ἐκ τῶν ἄκρων καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ ἐν οἰονόηποτε ἀργυροῦν νόμισμα καὶ προετρέποντο αἱ ἄγαμοι νεάνιδες νὰ καθίσουν (ἡ μία βεβαίως κατόπιν τῆς ἄλλης) πλησίον τοῦ ζυμωτῆρος γονατισταί, μὲ ὀπισθάγκωνα τὰς χεῖρας, νὰ κύβουν καὶ νὰ ἀρπάζουν τὸ νόμισμα διὰ τοῦ στόματος. Κατὰ τὴν προσπάθειαν ὁμως ἐκάστης νεάνιδος, ὅπως ἀρπάξῃ τὸ νόμισμα, μία τῶν γυναικῶν ἐπέξε τὴν κεφαλὴν τῆς νεάνιδος πρὸς τὰ κάτω καὶ τοιουτοτρόπως ὄχι μόνον ἐματαιοῦτο τὸ ἀρπαγμα τοῦ νομίσματος, ἀλλ' ἐπὶ πλέον ἐγίνετο πρόξενος γελώτων καὶ χλευασμοῦ ὅλων τῶν παρισταμένων γυναικῶν καὶ νεανίδων, διότι τὸ πρόσωπόν της ἐγέμιζεν ἀπὸ ζύμην καὶ ἐγίνετο ἀγνώριστος ὡς καρνάβαλος. Τὸ κατὰ τὸν τοιοῦτον τρόπον ἀρπαγμα τοῦ νομίσματος ἐπετυγχάνετο μόνον ὑπὸ δύο ἢ τριῶν νεανίδων, τῶν ἐπιτηδαιότερων.

Τὸ παιγνίδιον τοῦτο εἶχε τὴν σημασίαν, ὅτι δῆθεν ἐκείνη ἡ νεάνις, ἡ ὁποία θὰ κατῴρθανε νὰ ἀρπάξῃ τὸ νόμισμα, θὰ ἐνυμφεῖτο ἐνωρίτερον τῶν ἄλλων. Εἰς τὴν νεάνίδα ὁμως, ἡ ὁποία εἶχεν ἡλικίαν κάπως μεγαλυτέραν τῶν ἄλλων καὶ τῆς κεκανονισμένης πρὸς γάμον, τὴν λεγομένην γεροντοκόρην, αἱ γυναῖκες ἐχαρίζοντο κατὰ τὴν προσπάθειαν τοῦ ἀρπάγματος τοῦ νομίσματος καὶ ἐπέξον τὴν κεφαλὴν της οὐχὶ εἰς κατάλληλον στιγμήν, οὕτως αἱ γυναῖκες ἐφαίνοντο δῆθεν ἀδέξια καὶ ἀνίκανοι νὰ ματαιώσουν τὸ ἀρπαγμα, ἐνῶ τοῦναντίον ἡ γεροντοκόρη ἐπεδείκνυν ἐπιδειξιότητα, ἵνα τοιουτοτρόπως μὴ ἀφήσουν αὐτὴν εἰς τὴν ἀπόγνωσιν καὶ τὴν ἀπελπισίαν περὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς ὑπανδρεύσεως.

Μετὰ τὸ παιγνίδιον καὶ τὸν ἀστεϊσμόν τοῦτον ἐγίνετο ἡ παρασκευὴ τῶν κολουριῶν ὑφ' ὅλων τῶν γυναικῶν καὶ νεανίδων καὶ κατόπιν παρετίθετο γεῦμα εἰς αὐτάς, κατὰ τὸ ὅποιον ἔρρεεν ἀφθόνως ὁ οἶνος.

Μετὰ τὸ γεῦμα ἐπηκολούθει χορὸς καρναβαλιστικὸς ἡ Τζαμάλας, καθόσον τὴν πενθεράν, ἥτοι τὴν μητέρα τοῦ γαμβροῦ, ἡ ἐλλείψει τοιαύτης τὴν νύμφην του, ἥτοι σύζυγον τοῦ ἀδελφοῦ του, ἡ ἀδελφὴν του ἢ καὶ θεῖαν του ἀκόμη, τὴν ἐστόλιζον αἱ γυναῖκες καὶ κατόπιν ἀλληλοεστολίζοντο ἡ μία μὲ τὴν ἄλλην μὲ διάφορα ἀντικείμενα, ἥτοι κώδωνας προβάτων, πατήτρας τοῦ ἀργαλειοῦ, σάρωθρα, πλεξούδας κρομμυδίου ἢ σκόρδου κ.τ.λ., ὁπότε ἐγίνετο πανδαιμόνιον ἀπὸ γέλωτας, φωνασκίας καὶ ἀστεϊσμοῦ καθ' ὅλην τὴν περιοχὴν τῆς συνοικίας τοῦ γάμου καὶ μάλιστα κατόπιν τῆς οἰνοποσίας, καθόσον ἐκ περιεργείας ἢ καὶ οἰκειότητος ἔπανε πᾶσα λοιπὴ ἐργασία τῶν ἐνοίκων τῆς συνοικίας καὶ συνεκεντρώνοντο εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ γαμβροῦ καὶ συνδιεσκέδαζον. Τοῦτο βεβαίως δὲν διήρκει περισσότερον τῶν δύο περίπου ὥρων, ὁπότε οἱ μὲν περίεργοι καὶ περίοικοι ἀνεχώρουν διὰ

τὰς ἐργασίας των, αἱ δὲ παρὰ νυμφοὶ ἐπεδίδοντο εἰς τὸ ψήσιμον τῶν κουλουριῶν.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ψησίματος αἱ παρὰ νυμφοὶ ἔψαλλον διάφορα τραγοῦδια, σχετικὰ μὲ τὸν γάμον, καὶ τοιουτοτρόπως ὁ γάμος ἢ κοινῶς ἢ χαρὰ ἀπέβαινε χαρμόσυνος καὶ μὲ ὅλην τὴν κυριολεξίαν τῆς λέξεως χαρά.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου τοῦ γάμου, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους αὐτοῦ καὶ καθ' ὥρας ἢ ἡμέρας μὴ καθοριζομένας, διάφορα πρόσωπα, προσερχόμενα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ ἢ καὶ τῆς νύμφης δι' ἀτομικὰς των ὑποθέσεις, ἐλάμβανον προσφερόμενα ἑακὴν καὶ κουφέτα καὶ ἀπὸ ἑνὸς διαφόρου εὐχὰς εἰς τοὺς μελλονύμφους, εἰς εὐδόωσιν τοῦ γάμου καὶ τῆς στέψεως, εὐζωΐαν, ἀγάπην, ὁμόνοιαν κ.τ.λ. καὶ σχετικὰς εὐχὰς διὰ τὰς παρὰ νυμφους.

Π έ μ π τ η.

Κατὰ τὰς προμεσημβρινὰς ὥρας τῆς ἡμέρας ταύτης αἱ παρὰ νυμφοὶ ἐπεδίδοντο εἰς διαφόρους προετοιμασίας τοῦ γάμου. Τὸ ἀπόγευμα περὶ ὥραν 3 μ.μ. ἐφόρουν τὰ ἐορτάσιμα φορέματά των καὶ ἐξήρχοντο ἀνὰ τὸ χωρίον, διὰ νὰ ἐπιδώσουν τὰ προσκλητήρια κουλούρια. Ἡ δὲ ἐπίδοσις αὐτῇ ἐγένετο κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον.

Ἀφοῦ, ὥς ἐλέχθη, ἐνεδύνοντο τὰς ἐορτινὰς των ἐνδυμασίας καὶ ἐστολίζοντο μετὰ διάφορα τεχνητὰ ἄνθη εἰς τὰς κεφαλὰς των, τὰ ὅποια καταλλήλως προσέδενον μὲ μεταξωτὸν λεπτότατον φακιόλιον (κεφαλόδεσμον), καθὼς καὶ μὲ ἄλλα μεταξωτὰ διαφόρων χρωμάτων φακιόλια, τὰ ὅποια ἐκρέμων ἐκ τῆς μιᾶς γωνίας των ἀπὸ τὴν ζώνην εἰς τὰ πλάγια τοῦ σώματός των, ἦτοι δύο, τρία ἢ καὶ τέσσαρα ἄκόμη τοιαῦτα φακιόλια εἰς ἑκάστην πλευράν, μετὰ ταῦτα ἐτάσσοντο κατὰ δυάδας, ἐλάμβανεν ἑκάστη δυὰς ἀνὰ ἓν μέγα λινὸν μανδήλιον, καταλλήλως προσδεδεμένον κατὰ τὰς δύο γωνίας τῆς αὐτῆς πλευρᾶς αὐτοῦ ἐν σχήματι σακκιδίου, πληρὲς κουλουριῶν καὶ κρατοῦσαι αὐτὸ ἐξήρχοντο ἀνὰ τὸ χωρίον καὶ ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν ἐπέδιδον ἀνὰ ἓν κουλούριον εἰς ἑκάστην οἰκογένειαν ὅλου τοῦ χωριοῦ. Ἄν τὸ χωρίον εἶχε πολλὰς οἰκογενεάς, τότε ἐπέδιδον μόνον εἰς τὰς συγγενικάς καὶ φιλικὰς, ὥς καὶ ὅλης τῆς γειτονίας, ἀσκέτως ἂν δὲν ὑπῆρχε μετὰ τοῦ γαμβροῦ καὶ αὐτῶν συγγενική τις σχέσις. Ἡ πρόσκλησις ἐγένετο μὲ τὰς ἐξῆς φράσεις: «Διαβιβάζομεν τοὺς χαιρετισμοὺς τοῦ κ. τᾶδε (καὶ ἐλέγετο τὸ ὀνοματεπώνυμον τοῦ γονέως τοῦ γαμβροῦ), ὁ ὅποιος σᾶς παρακαλεῖ νὰ τιμήσῃτε τὸν γάμον τοῦ υἱοῦ του καὶ παρευρεθῇτε εἰς δεῖπνον τοῦ Σαββάτου καὶ Κυριακῆς ἐσπέρας, ὥς καὶ εἰς γεῦμα τὴν μεσημβρίαν τῆς Κυριακῆς τοῦ γάμου». Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐγένετο καὶ ἡ πρόσκλησις ἐκ μέρους τῆς νύμφης ὑπὸ τῶν παρὰ νυμφων αὐτῆς.

Π α ρ α σ κ ε υ ῆ

Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν αἱ μὲν παράνυμφοι ἐπεδίδοντο εἰς διαφόρους προετοιμασίας τοῦ γάμου, ὥς εἰς συγκέντρωσιν πιάτων, πηρουνίων, ῥακοποτηρίων καὶ ἄλλων χρησίων διὰ τὸν γάμον εἰδῶν, οἱ δὲ παράνυμφοι ἐφρόντιζον διὰ τὴν προμήθειαν τροφίμων, ἥτοι κρέατος, δρυΐνης, φασολίων κ.τ.λ., ὥς καὶ διὰ τὰ καυσόξυλα πρὸς παρασκευὴν τῶν φαγητῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον οἱ παράνυμφοι προσεκάλουν ὅλους τοὺς νέους τῶν συγγενῶν καὶ φίλων, οἱ ὅποιοι ἐλάμβανον τὰ φορητὰ των ζῶα καὶ ἐπήγαγον εἰς τὸ πλησιέστερον δάσος καὶ ἔφερον 25 - 30 φορτία ξύλων εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ.

Τὸ ἐσπέρας ὁ γαμβρὸς παρέθετε πλουσιοπάροχον δεῖπνον εἰς τοὺς παράνυμφους, ἄρρενας καὶ θήλεις, καὶ τοὺς ἐγίνετο ἰδιαιτέρα περιποίησις καὶ τιμὴ, καθόσον εἰς τὴν τράπεζαν παρετίθεντο διάφορα ἐπιδόρπια καὶ ἔρρεν ἀφθόνως ὁ οἶνος.

Σ ἄ β α τ ο ν

Κατὰ τὰς προμεσημβρινὰς ὥρας αἱ μὲν παράνυμφοι ἐπεδίδοντο εἰς διαφόρους προετοιμασίας διὰ τὸν γάμον, ὥς σιδέρωμα τῶν ἐνδυμάτων τοῦ γαμβροῦ, προητοίμαζον τὰ δῶρα διὰ τὴν νύμφην, τὰ δῶρα τῶν συγγενῶν τοῦ γαμβροῦ, τὰ ὅποια ἐδώριζεν ἡ νύμφη κατὰ τὴν ἀφίξιν της εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, τὰ δῶρα τῶν συγγενῶν της νύμφης, ὥς καὶ τὰ ἀναγκαζοῦντα ἀντικείμενα διὰ τὴν στέψιν, οἱ δὲ παράνυμφοι ἐφρόντιζον διὰ τὴν ἐξεύρεσιν ἵππων διὰ τὸν γαμβρὸν καὶ τὴν νύμφην, διὰ τὸν κουμπάρον καὶ ὑποκούμπαραν, ὥς καὶ ἀμάξας διὰ τὰς παράνυμφους καὶ τὴν προῖκα τῆς νύμφης.

Τί ἐγίνετο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κουμπάρου; Αὐτὸς ἀπὸ τῆς πρωΐας ἀκόμη ἔστηνεν εἰς τὴν ἐξώθυρον τῆς οἰκίας του ἢ εἰς ἔμφανές μέρος τῆς αὐλῆς τῆς οἰκίας του τὸ φλάμπουρον (σημαίαν τοῦ γάμου), τὸ ὅποιον ἦτο ἐν μέγα λινὸν χρωματιστὸν μανδήλιον, διακεκοσμημένον διὰ σταφίδων ἐρραμένων δι' ἐρυθροῦ μεταξωτοῦ νήματος σταυροειδῶς ἀπὸ γωνίας εἰς γωνίαν καὶ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ κοντοῦ ἀντὶ σταυροῦ ἔφερεν ἐν μῆλον ἐμπεπηγμένον καὶ ἐπικεκολλημένον μὲ φύλλον χρυσοῦ.

Μετὰ μεσημβρίαν καὶ ἀμέσως μετὰ τὸ γεῦμα αἱ παράνυμφοι ἐν εορτασίῳ ἐνδυμασίᾳ, ὥς καὶ κατὰ τὴν Πέμπτην, περιήρχοντο καὶ ἄλλιν ὅλας τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου καὶ προσεκάλουν τοὺς κατοίκους διὰ δευτέραν φορὰν μὲ τὰς ἰδίας φράσεις, αὐτὴν τὴν φορὰν ὅμως ἀντὶ κουλουριῶν μία τῶν παράνυμφων ἐκράτει ἐν πῆλινον καινουργὲς κροντήριον, τὸ ὅποιον εἰς τὸν λαιμόν του εἶχε προσδεδεμένον δι' ἐρυθρὰς μεταξωτῆς κλωστῆς ἐν ἀργυροῦν νόμισμα μετὰ μικροῦ κλωνίσκου γαυφάλλου. Τοῦτο περιεῖχε ῥακὴν

με ὀλίγην ζάχαριν, διὰ τὴν γλυκίτην, σημαίνουσιν, νὰ ἔχουν οἱ μελλόνυμφοι βίον ὁμαλὸν καὶ εἰρηνικόν. Ἄλλα δύο ἢ τρεῖς ἐκράτουν ἀνὰ ἓν ὅκαπο-τήριον καὶ ἐκέρων τοὺς προσκαλουμένους.

Τὸ ἀπόγευμα, μίαν ὥραν πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, προσήρχοντο οἱ ὀργανοπαῖται, κατὰ προτίμησιν ἐκείνην τὴν ἐποχὴν νταουλοζουρνᾶδες, ὁπότε ἤρχιζον οἱ χοροὶ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ γαμβροῦ ὑπὸ τῶν παρανύμφων καὶ ἄλλων νέων καὶ νεανίδων.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χοροῦ ἐγένετο καὶ τὸ ξύρισμα τοῦ γαμβροῦ κατ' οἶκον, τὸ ὁποῖον συνωδεύετο μὲ διάφορα σχετικὰ τραγούδια.

Μίαν ὥραν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου οἱ παράνυμφοι καὶ τῶν δύο φύλων καὶ ὀργανοπαῖται μαζὶ ἐπήγαινον εἰς τὰς οἰκίας τοῦ κουμπάρου, τοῦ προέδρου τῆς Κοινότητος (τοῦ Κοτζάμπαση) καὶ ἄλλων προυχόντων τοῦ χωρίου, τοὺς παρελάμβανον ἐν πομπῇ καὶ παρατάξει διὰ τὸ δεῖπνον κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς παρανύμφους ἔπαιρνε τὸ κροντήριον μετὰ ῥακῆς καὶ ἐν ὅκαποτήριον, ἄλλος ἔπαιρνε ἓνα πιάτο μὲ κουφέτα καὶ ὅλοι μαζὶ οἱ ἄλλοι παράνυμφοι καὶ ὀργανοπαῖται χορεύοντες καὶ φωνασκοῦντες χαρμωσύνως ἐπήγαινον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ προέδρου τῆς Κοινότητος, τοῦ προσέφερον ῥακὴν ἐκ τοῦ κροντηρίου καὶ προσεκάλουν αὐτὸν εἰς τὸ δεῖπνον. Ὁ πρόεδρος πίνων τὴν ῥακὴν ἀπηύθυνε διαφόρους εὐχὰς διὰ τοὺς μελλονύμφους κ.τ.τ. Ταυτοχρόνως οἱ ὀργανοπαῖται ἔπαιζον ἓνα ἢ δύο σκοπούς, τοὺς λεγομένους ἀμανέδες, ὁπότε ὁ πρόεδρος ἐφιλοδώρει αὐτούς. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀμανέδων ἡ κόρη ἢ ἡ νύμφη ἢ μία κόρη τῶν συγγενῶν τοῦ ἐκέρνα τοὺς ἐπισκέπτας αὐτοὺς μὲ τὸν δίσκον πλήρη ὅκαποτηρίων μετὰ ῥακῆς καὶ ἐνὸς βάζου γλυκοῦ. Κατόπιν τούτου ἀνεχώρουν συναποκομίζοντες καὶ τὸν πρόεδρον καὶ ὠδήγουν αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ ἐν πομπῇ, ὡς καὶ πρότερον, μετὰ χορῶν κ.τ.λ. Ἀφοῦ ἄφηνον τὸν πρόεδρον ἐκεῖ, ἀμέσως ἀνεχώρουν διὰ τὴν παραλαβὴν ἄλλων ἐπισήμων προσώπων τοῦ χωρίου, τὰ ὁποῖα προσεκάλουν καὶ παρελάμβανον μὲ τὸν ἴδιον τρόπον.

Ἡ πρόσκλησις καὶ ἡ παραλαβὴ τοῦ κουμπάρου ἐγένετο τελευταίως καὶ μετὰ τὴν πρόσκλησιν τῶν ἄλλων ἐπισήμων, οὗτος δὲ κατὰ τὴν ἀναχώρησιν ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ παρελάμβανε καὶ τὸ φλάμπουρον καὶ τὸ παρέδιδεν εἰς ἓνα ἐκ τῶν παρανύμφων καὶ ἐχορησιμοποεῖτο πλέον εἰς ὅλας τὰς κινήσεις καὶ συνοδείας.

Τὸ φλάμπουρον κατὰ τοὺς χοροὺς ἐκράτει πάντοτε ὁ ἐκάστοτε ὁδηγὸς τοῦ χοροῦ, εἴτε ἄρρην ἢ το εἴτε θήλυς, ὄρθιον καὶ ἔσειεν αὐτὸ παντοιοτρόπως.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν προσκλήσεων τοῦ προέδρου, ἐπισήμων καὶ κουμπάρου προσήρχοντο καὶ ἄλλοι προσκεκλημένοι εἰς τὸ δεῖπνον.

Μετὰ τὴν προσέλευσιν τοῦ κουμπάρου παρετίθετο δεῖπνον εἰς πάντας καὶ ἐγένετο τὸ συμπόσιον, τὸ ὁποῖον πολλάκις παρετείνετο καὶ μέχρι τῆς 2ας

ῥοας μετὰ τὸ μεσονύκτιον. Κατὰ τοῦτο ὁ οἶνος ἔρρεεν ἀφθόνως καὶ ἡ οἶνο-
ποσία ἐγίνετο τῇ συνοδείᾳ τῶν ὀργάνων, καθόσον ἐν τῷ μεταξὺ προσήρχοντο
οἱ ὀργανοπαίχται καὶ ἔπαιζον διαφόρους ἀμανέδες. Ὅταν δὲ ἐδίδετο τὸ σύν-
θημα τῆς οἶνοποσίας (τὸ ἐβίβα), τότε ὅλοι ἐλάβανον ἀνὰ χεῖρας τὰ πλήρη
οἶνου ποτήρια, ἔσειον αὐτὰ δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἀναλόγως τοῦ χρόνου τοῦ σκο-
ποῦ, ἔδιδον διαφόρους εὐχὰς καὶ κατόπιν ἔπινον τὸ κρασί σιγὰ - σιγὰ, ὁπό-
τε τὰ νταούλια ἤρχιζον ἕνα μονότονον ἦχον, τὸ ντάμπα, ντάμπα, ντάμπα,
μέχρις οὗτου ὁ κουμπάρος, ὡς καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, ἔπινον ὅλο τὸ κρασί τοῦ πο-
τηρίου καὶ κατόπιν ἤρχιζον πάλιν τοὺς ἀμανέδες.

Ὁ ζουρντζῆς, διὰ νὰ ἀποσπάσῃ καὶ εἰσπράξῃ περισσότερα χρήματα
ἀπὸ τὸν καθένα, ἐπλησίαζε τὸν ζουρνᾶν πρῶτον εἰς τὸ αὐτὶ τοῦ κουμπάρου
καὶ κατόπιν ὄλων τῶν ἄλλων προσκεκλημένων κατὰ σειράν καὶ ἔπαιζε πα-
ρακλητικὸν σκοπὸν, ὁπότε αὐτὸς ἐφιλοτιμεῖτο καὶ ἔδιδε φιλοδώρημα, τὸ ὁ-
ποῖον ἐπικολοῦσεν εἰς τὸ μέτωπον τοῦ ζουρντζῆ ἢ εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ζουρνᾶ,
ὅπου ὑπῆρχε ἐπικολλημένον τεμάχιον κηροῦ διὰ νὰ ἐμπηγνύνονται τὰ με-
τάλλινα νομίσματα. Μετὰ τὸ φιλοδώρημα τοῦ κουμπάρου ὁ ζουρντζῆς ἐπῆ-
γαινεν εἰς ὅλους τοὺς προσκεκλημένους μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου.

Μετὰ τοὺς ἀμανέδες ἤρχιζον οἱ χοροὶ ὑπὸ χορευτῶν πάσης ἡλικίας καὶ
φύλου. Οἱ χοροὶ ἦσαν συρτοί, καλαματιανοί, τσάμικοι κ.τ.λ.

Περὶ τὸ μεσονύκτιον ἀνεχώρει ὁ κουμπάρος διὰ τὴν οἰκίαν του καὶ
τοῦτον συνώδευον καὶ προέπεμπον οἱ παρὰνυμφοὶ καὶ οἱ ὀργανοπαίχται μέ-
ρι σχεδὸν τοῦ ἡμίσεως ὁρόμου. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον παρετίθετο δέιπνον
καὶ εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης μετὰ τὴν διαφορὰν, ὅτι δὲν ἐγίνετο πρόσκλησις
καὶ παραλαβὴ ἐπισήμων καὶ κουμπάρου.

Καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης ἔξε-
τίθετο εἰς κοινὴν θέαν ἢ προῖκα τῆς νύμφης καὶ αἱ γυναῖκες τοῦ χωρίου
προσήρχοντο καὶ ἔβλεπον αὐτήν, ὁπότε ἐγίνοντο διάφοροι κρίσεις καὶ σχόλια
μετοξὺ τῶν θεατῶν.

Κυριακὴ

Τὴν πρωΐαν τῆς Κυριακῆς περὶ ὥραν 6-9 ὁ γαμβρὸς ὠδηγεῖτο τῇ συν-
οδείᾳ τῶν παρὰνυμφων καὶ ὀργανοπαικτῶν μετὰ χορῶν εἰς τὴν βρύσιν τοῦ
χωρίου ἢ εἰς πηγάδιον διὰ νὰ νιφθῇ, ὅπου ἄλλοι μὲν παρὰνυμφοὶ καὶ νεάνι-
δες ἐχώρευον ἐκεῖ πλησίον τῆς βρύσεως, δύο τρεῖς δὲ τῶν νεανίδων ἐβοήθουν
τὸν γαμβρὸν εἰς τὸ νίψιμον, ἥτοι μία ἐκράτει τὸ σαποῦνι, τὸ προσόψι, ἄλλη
τὰ μυρωδικὰ καὶ ἄλλη, ἂν ἦσαν εἰς πηγάδιον, ἔχυνε νερὸ μετὰ μίαν κανάταν.

Τὸ νίψιμον ἐγίνετο τῇ συνοδείᾳ ᾠσμάτων τοῦ γάμου. Μετὰ τὴν ἐπι-
στροφήν ἐκ τῆς βρύσεως ὁ γαμβρὸς ἐφόρει τὰ γαμβριατικά του καὶ κατόπιν
ἐπήγαινον νὰ παραλάβουν τὸν κουμπάρον, ὁ γαμβρὸς, οἱ παρὰνυμφοὶ, ἄρ-
χοντες καὶ θήλεις, μετὰ τῶν ὀργανοπαικτῶν.

Δὲν παραλείπω νὰ σημειώσω ὅτι αἱ τοιοῦτου εἶδους πομπαὶ καὶ κινήσεις ἐγίνοντο πάντοτε τῇ συνοδείᾳ τῶν παρανύμφων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, τῶν ὀργανοπαικτῶν, μετὰ χοροῦ καὶ τοῦ φλάμπουρου, τοῦ γαμβροῦ καὶ μετὰ τὴν στέψιν καὶ τῆς νύμφης. Οἱ τελευταῖοι δὲν ἐλάμβανον μέρος εἰς τοὺς καθ' ὁδὸν χορούς.

Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κουμπάρου κατὰ τὴν παραλαβὴν τοῦ ἐγίνοντο αἱ αὐταὶ διατυπώσεις, ὡς καὶ κατὰ τὸ Σάββατον ἐσπέρας διὰ τὸ δεῖπνον. Αὐτὴν τὴν φορὰν ὅμως παρελάμβανε καὶ τὰ ἀπαιτούμενα διὰ τὴν στέψιν ἀντικείμενα, ὡς κηρία, κουφέτα, στέφανα κ.τ.λ., τοποθετημένα ἐντὸς ἐνὸς μεγάλου δίσκου καὶ σκεπασμένα μὲ λευκὸν πέπλον. Τοῦτον ἐκράτει ἐπιδεικτικῶς μία κόρη τοῦ κουμπάρου ἢ συγγενῆς του καὶ ἀνεχώρει διὰ τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῆς συζύγου του, τῶν τέκνων του, τοῦ ὑποκουμπάρου μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων του καὶ ἄλλων συγγενῶν αὐτῶν.

Μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ κουμπάρου καὶ τῆς συνοδείας εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ παρτίθεται τὸ γεῦμα, τὸ ὁποῖον ἦτο συνήθους διαρκείας ἄνευ διατυπώσεων.

Μετὰ τὸ γεῦμα οἱ ὀργανοπαῖκται ἐξήρχοντο εἰς τὴν αὐλὴν καὶ ἐσήμαινον τὸν γνωστὸν εἰς πάντας προσκλητήριον σκοπὸν, τὸ ντάμπα, ντάμπα, ντάμπα, καὶ κατόπιν ἄλλον ἐπίσης γνωστὸν παρακλητικόν, ὁπότε προσήρχοντο ὅλοι οἱ προσκεκλημένοι διὰ τὴν παραλαβὴν τῆς νύμφης. Τότε οἱ παρὰ νύμφη προσεκόμενοι τοὺς ἵππους διὰ τοὺς μελλονύμφους, τὸν κουμπάρου καὶ ὑποκουμπάρου, καθὼς καὶ τὰς ἀμάξας διὰ τὰς παρανύμφους καὶ τὴν προῖκα τῆς νύμφης.

Πολλὰκις αἱ ἀμάξαι ἀνέρχοντο εἰς δέκα καὶ δεκαπέντε, ὅταν ἡ νύμφη ἦτο ἀπὸ ἄλλο χωρίον, ὁπότε προσήρχοντο νέοι ἑφιπποὶ συγγενεῖς, φίλοι καὶ γνωστοί.

Ἀφοῦ ἡτοιμάζοντο ὅλα, ἐβγαίνειν ὁ γαμβρὸς μὲ ὅλην τὴν συνοδείαν εἰς τὴν αὐλὴν, ὅπου προσεκόμενον τὸν ἵππον, τὸν προοριζόμενον διὰ τὴν νύμφην, ὁ ὁποῖος ἔπρεπε νὰ εἶναι ἥμερος καὶ ἥσυχος καὶ ὄχι θυμοειδής, ἐγύριζε πρὸς ἀνατολάς, ἔκαμνε τὸν σταυρόν του τρεῖς φορὰς καὶ ἵππευε τῇ βοήθειᾳ τῶν παρανύμφων. Κατόπιν ὁ κουμπάρος ἵππευε τὸν ἵππον, τὸν προοριζόμενον διὰ τὸν γαμβρόν, καὶ ὁ ὑποκούμπαρος τὸν ἵππον τοῦ κουμπάρου, ὁ ὁποῖος ἔφερε τὸ φλάμπουρον, ἐνῶ ὁ κουμπάρος εἶχεν ἔμπροσθέν του τὸν δίσκον μὲ τὰ εἶδη τῆς στέψεως.

Εἰς τὰς ἀμάξας ἐτοποθετοῦντο ἡ σύζυγος τοῦ κουμπάρου καὶ αἱ παρὰ νύμφη καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀνεχώρει ἡ γαμήλιος πομπὴ διὰ τὴν παραλαβὴν τῆς νύμφης μὲ τὴν βροντόφωνον εὐχὴν ὅλων «χίλιοι νὰ πᾶμε καὶ χίλιοι ἔνας νὰ γυρίσωμε». Σημειωτέον ὅτι οἱ τρεῖς ἵπποι, γαμβροῦ, νύμφης καὶ κουμπάρου, καὶ ἡ ἀμάξα ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ ὅταν ἡ νύμφη κατήγετο ἐκ τοῦ

οὐτοῦ χωρίου ἢ ἦτο καὶ γείτων εἰς ἀπόστασιν εἴκοσι μέτρων ἀκόμη ἀπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ. Ὅταν ἡ νύμφη κατήγετο ἐξ ἄλλου χωρίου, τότε συνεκεντρώνοντο νέοι καὶ ἐνήλικες ἱππεῖς καὶ ἐσχημάτιζον δλόκληρον διμοιρίαν ἱππικοῦ, ὁπότε κατὰ τὴν διαδρομὴν ἐγίνοντο ἱπποδρομαίαι καθ' ὁδὸν μέχρι τῆς ἀφίξεως τῆς πομπῆς εἰς τὸ ἄλλο χωρίον, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν των.

Ὅταν ὅλη ἡ γαμήλιος πομπὴ εἰσήρχετο εἰς τὴν αἶλὴν τῆς νύμφης, αὕτη τῇ συνοδείᾳ τῆς μητρὸς της, συγγενῶν, παρὰ νύμφων καὶ μιᾶς πεπειραμένης εἰς τὰ τοῦ γάμου ἔθιμα γυναικός, ἐξήρχετο εἰς τὴν ἐξώθυραν τῆς οἰκίας μετὰ κεκαλυμμένην τὴν κεφαλὴν της καὶ τὸ πρόσωπον διὰ μεγάλου λευκοῦ μανδηλίου καὶ ἔρραινε μετὰ κουφέτα καὶ χρυθὴν τὴν συνοδείαν τοῦ γαμβροῦ, ἡ ὁποία ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε προχωρήσει καὶ τοποθετηθῇ πρὸ τῆς ἐξωθύρας, καὶ κατόπιν ἐπανήρχετο ἡ νύμφη μετὰ τῆς συνοδείας της ἐντὸς τῆς οἰκίας. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν της ὁ γαμβρὸς ἔρριπτεν ἐπάνω της ἓνα μῆλον. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐσχολιάζετο καὶ μετὰ γελώτων ὑπὸ πάντων τῶν θεατῶν. Δηλαδή, ἐὰν ὁ γαμβρὸς κατώρθωνε νὰ κτυπήσῃ εἰς οἶονδῆποτε μέρος τοῦ σώματος τὴν νύμφην, ἐσχολιάζετο ὅτι ὁ γαμβρὸς ἦτο καλὸς σκοπευτὴς καὶ κατώρθωσε νὰ κτυπήσῃ τὴν πέρδικα, ἐὰν δὲ ὄχι, τότε ἀπεκαλεῖτο ἀδέξιος καὶ ἀνευ πείρας κυνηγός. Ἐὰν ἐκτύπα αὐτὴν εἰς ἐν ἀκραῖον μέρος τοῦ σώματος, ἐλέγετο ὅτι τὴν ἐκτύπησεν εἰς τὸ πτερόν, εἰς τὸ πόδι κ.τ.λ. ἀναλόγως τῆς φαντασίας τοῦ καθενός.

Μετὰ τὸ εὐθὺμον τοῦτο ἐπεισόδιον ἀφίππευον οἱ πάντες καὶ τοὺς μὲν ἵππους παρελάμβανον ἄρρενες παρὰ νυμφοὶ τῆς νύμφης καὶ τοὺς ἐξεσφάλιζον, ὁ δὲ κουμπάρος καὶ ἡ λοιπὴ συνοδεία κατηνύνητο πρὸς τὴν εἴσοδον τῆς οἰκίας, ἡ ὁποία ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε κλεισθῇ ὑπὸ τῶν παρὰ νύμφων τῆς νύμφης, αἱ ὁποῖαι διετείνοντο ὅτι ἡ θύρα εἶχε κλείσει καὶ ἀμπαρωθῇ καὶ διὰ νὰ ἀνοίξῃ ἀπαιτοῦνται ἔξοδα πολλά, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ τὰ πληρώσῃ ὁ γαμβρὸς καὶ ὁ κουμπάρος, καὶ ἤρχιζον ἐβραϊκὰ παζαρλίκια, οἱ μὲν ἐζήτουν πολλά, οἱ δὲ προσέφερον ἐλάχιστα. Ἐν τέλει ἡ συμφωνία ἔκλειεν εἰς ἐν ποσόν, ὁπότε ἦνοιγεν ἡ θύρα καὶ ὁ κουμπάρος καὶ ὁ γαμβρὸς προσέφερον φιλοδομήματα εἰς χρῆμα, τὰ ὁποῖα ἴσως νὰ ἦσαν περισσότερα ἢ καὶ ὀλιγότερα τοῦ συμπεφωνημένου ποσοῦ. Τότε ὅμως ἐγίνοντο ἄλλαι ἀστεϊότητες καὶ ἄλλαι φλυαρίαι, ὅτι διῆθεν τὰ χρήματα δὲν ἐδόθησαν εἰς τὸ ἀκέραιον, ὅτι εἶναι φίλαργυροὶ, ἀπένταροὶ, γύφτοι κ.τ.λ. καὶ ὅτι τὴν νύμφην θὰ τὴν πάρουν στὸ λαιμό τους καὶ θὰ δυστυχήσῃ. Ἀλλὰ καὶ ἡ συνοδεία τοῦ γαμβροῦ ἀπεκάλει αὐτοὺς ληστὰς, λωποδύτας, ἀπένταρους, ὅτι πωλοῦν τοὺς ἀνθρώπους των διὰ νὰ ζήσουν καὶ ὅτι μετὰ καλὴ ῥάτσα πιάσθησαν κ.τ.λ. Ταῦτα πάντα ἐγίνοντο βεβαίως χάριν ἀστεϊσμοῦ καὶ δὲν εἶχον σοβαρὸν χαρακτηριστὴρ καὶ οἱ ἀστεῖσμοι αὐτοὶ ἦσαν διαρκεῖς ὀλίγων λεπτῶν.

Μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ κουμπάρου καὶ ὅλης τῆς συνοδείας ἐκάθηντο

εἰς τὰ προσφερόμενα ὑπὸ τῶν παρανύμφων τῆς νύμφης καθίσματα καὶ αὐταὶ ἐκέρων αὐτοὺς κρασί καὶ ῥακήν.

Ἄλλοι πάλιν παρανύμφοι προσέφερον δῆθεν ἄνθη εἰς ὅλην τὴν συνοδείαν τοῦ γαμβροῦ, ἐνῶ ταῦτα ἦσαν φύλλα κισσοῦ ἢ τσουκνίδαί, ὁπότε ἐγίνοντο ἄλλαι φλυναρίαι καὶ ἀστεῖσμοί, ὅτι δηλαδὴ τὰ προσφερόμενα ἄνθη ἦσαν ἀπὸ τὰ σπάνια καὶ ὅτι διὰ τὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν περιποίησιν αὐτῶν ἀπητήθησαν βασιλικά ἔξοδα. Οἱ δὲ τῆς συνοδείας τοῦ γαμβροῦ ἀπῆντων ὅτι τὰ ἄνθη των εἶναι τιποτένια, τὰ ὁποῖα οὕτε τὰ ζῶα δὲν τρώγουν καὶ ὅτι, ὅπως ἔχουν καταστήσει αὐτοί, καὶ τὰ σκουπίδια ἀκόμη θὰ πωλήσουν διὰ νὰ ζήσουν καὶ ἕκαστος προσέφερεν ἀπὸ ἓν φιλοδώρημα.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ κεράσματος εἰς ἄλλο δωμάτιον ἐστολίζετο ἡ νύμφη ὑπὸ τῶν παρανύμφων καὶ ἐμπειρῶν γυναικῶν μὲ τὰ δῶρα τοῦ γαμβροῦ, ἦτοι τὰ φλωριά, τὰ ὁποῖα δυνατόν νὰ εἶχον ἀξίαν 24 καὶ 30 ἡ περισσοτέρων χρυσῶν λιγῶν Τουρκίας τότε, ἀναλόγως δηλαδὴ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τοῦ γαμβροῦ, μὲ τὰ σκουλαρίκια, βραχιόλια, παπούτσια, κάλτσες κ.λ.π.

Κατὰ τὸν στολισμὸν τοῦτον προσήγετο παιδίον 5·8 ἐτῶν, τοῦ ὁποίου οἱ γονεῖς ἔπρεπε νὰ εὐρίσκωνται ἐν τῇ ζωῇ καὶ τοῦτο νὰ εἶναι ἐκ πρώτου καὶ νομίμου γάμου. Τὸ παιδίον, καθοδηγούμενον ἀπὸ τὰς γυναῖκας, παρελάμβανε ἕκαστον δῶρον ἀπὸ τὸν δίσκον καὶ τὸ ἐτοποθέτει εἰς τὸ προσῆκον μέρος τῆς νύμφης ἰδιοχείρως καὶ προσωρινῶς. Κατόπιν δὲ ἐτοποθετεῖτο τοῦτο ὁριστικῶς ὑπ' αὐτῆς ἢ τῶν παρανύμφων. Δηλαδή, ὅταν ἡ νύμφη ἐπρόκειτο νὰ λάβῃ τὰ παπούτσια τῆς, προετρέπετο τὸ παιδίον νὰ πάρῃ ἀπὸ τὸν δίσκον τὸ δεξιὸ παπούτσι καὶ τὸ ἐτοποθέτει εἰς τὸ δεξιὸ πόδι τῆς νύμφης καὶ κατόπιν ἡ νύμφη ἐφόρει τὰ παπούτσια τῆς. Ἡ, διὰ νὰ φορέσῃ ἡ νύμφη π.χ. τὰ φλωριά, τὸ παιδίον παρελάμβανε αὐτὰ ἀπὸ τὸν δίσκον καὶ τὰ ἐτοποθέτει εἰς τὸν λαιμὸν τῆς καὶ κατόπιν ἐτοποθετοῦντο ταῦτα ὁριστικῶς ὑπὸ τῶν παρανύμφων.

Κατὰ τὸν στολισμὸν αἱ παρανύμφοι ἔψαλλον διάφορα σχετικὰ τραγούδια δι' ἕκαστον δῶρον μὲ τὴν σημασίαν του, διὰ τὰ παπούτσια ἄλλο τραγούδι, διὰ τὰ βραχιόλια ἄλλο κ.ο.κ. Τελευταίως ὅμως κατηργήθησαν τὰ πολλὰ τραγούδια καὶ καθιερώθη ἐν κοινὸν δι' ὅλα τὰ δῶρα, τὸ ἑξῆς.

Ἀκόμα σήμερα Μάρω στὸ σπῆτι σου,

αὐριό σὲ ξένο σπῆτι.

Πατέρα θὰ εἰπῆς, κόρη δὲν σὲ λέγει,

μητέρα θὰ εἰπῆς, κόρη δὲν σὲ λέγει,

ἀδελφὲ καὶ ἀδελφὴ θὰ εἰπῆς,

ἀδελφὲ καὶ ἀδελφὴ δὲν σὲ λέγει,

μόν' τριαντάφυλλο θὰ βρῇς

καὶ κῆπο θὰ περιφράξῃς.

Μετὰ τὸν στολισμὸν τῆς νύμφης ὠδηγοῦντο ὁ γαμβρὸς καὶ ἡ νύμφη πρὸ τοῦ κουμπάρου καὶ τοῦ πατρὸς τῆς νύμφης ἢ ἑλλείψει τούτου πρὸ τοῦ μεγαλυτέρου ἀδελφοῦ ἢ θείου αὐτῆς κ.τ.λ., οἱ ὅποιοι εὐρίσκοντο παρακαθήμενοι ὁ ἕνας πλησίον τοῦ ἄλλου. Τότε ὁ γαμβρὸς καὶ ἡ νύμφη προσεκύνουν πρῶτον τὸν κουμπάρον τρεῖς φορὰς καὶ ἐφίλουν τὸ χερί του, ὁ ἕνας κατόπιν τοῦ ἄλλου, ἤτοι πρῶτον ὁ γαμβρὸς καὶ κατόπιν ἡ νύμφη.

Τὸ προσκύνημα ἐγίνετο κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον. Οἱ μελλόννυμοι ἐτοποθετοῦντο τὸ πρῶτον ἀπέναντι τοῦ κουμπάρου ὄρθιοι ὁ ἕνας πλησίον τοῦ ἄλλου καὶ εἰς στάσιν προσοχῆς, ἕκαμνον μεσολαβῆν ἤτοι ἐτοποθέτουν ἕκαστος τὰς χεῖρας τῶν μὲ χλειστὰς τὰς παλάμας εἰς τὴν μέσην καὶ εἰς τὰ πλάγια τοῦ σώματός των. Κατόπιν ἀργὰ ἀργὰ ἔκυπτον τὸν κορμὸν τῶν ἑμπρὸς πρὸς τὰ κάτω, ὅσον εἶναι δυνατόν, καὶ ἀργὰ ἀργὰ ἐγίνετο ἡ ἀνόρθωσις μέχρις ἐκτάσεως τῆς κεφαλῆς ὀπίσω. Δηλαδὴ σκύψιμον ἑμπρὸς καὶ ἀνασθήκωμα τρεῖς φορὰς. Ἐφίλουν τὸ χερί τοῦ κουμπάρου, ὁ ὅποιος ἔδιδεν εἰς ἕνα ἕκαστον ἀπὸ ἐν φιλοδώρημα, παραδιδόμενον κατὰ τὸ φίλημα τῆς χειρὸς.

Τὸ φίλημα τῆς χειρὸς ἐγίνετο κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον δι' ὅλους ἀνεξαίρετως. Ὁ γαμβρὸς ἢ ἡ νύμφη ἢ ὅποιοσδήποτε ἄλλος ἐλάμβανε μὲ τὸ δεξιὸν τοῦ χερί τὸ δεξιὸν χερί ἐκείνου, τοῦ ὁποίου ἐπρόκειτο νὰ φιλήσουν τὸ χερί, τὸ ἔφερε σιγὰ σιγὰ εἰς τὸ στόμα του, κατόπιν σιγὰ σιγὰ εἰς τὸ μέτωπον καὶ πάλιν σιγὰ σιγὰ εἰς τὸ στόμα του καὶ τέλος ἄφηνε τὸ χερί ἐλεύθερον.

Μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ἐγίνετο τὸ προσκύνημα καὶ φίλημα τοῦ χειριοῦ καὶ διὰ τὸν πατέρα.

Διὰ τοὺς ἐπισήμους, πρόεδρον τῆς κοινότητος κ.τ.λ. καὶ τοὺς λοιποὺς προσκεκλημένους, δὲν ἐγίνετο προσκύνημα δι' ἕνα ἕκαστον κεχωρισμένως, ὥς εἰς τὸν κουμπάρον καὶ τὸν πατέρα, ἀλλ' ἕνα προσκύνημα δι' ὅλους καὶ φίλημα τοῦ χειριοῦ ἐνὸς ἑκάστου κεχωρισμένως ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν νυμφίων, καὶ ἕκαστος ἔδιδε καὶ τὸ φιλοδώρημά του. Σημειωτέον ὅτι οἱ μελλόννυμοι ἔπρεπε νὰ φιλήσουν τὸ χερί ὅλων ὅσοι εὐρίσκοντο εἰς τὸν γάμον ἐκεῖ, προσκεκλημένων καὶ μὴ, ἄνευ ἐξαίρεσεως ἡλικίας, ὥς καὶ τῶν νηπίων ἀκόμη.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ προσκυνήματος καὶ φιλήματος τοῦ χειριοῦ, τὸ ὅποιον ἠδύνατο νὰ διαρκέσῃ περίπου δύο ὥρας, ἔξω εἰς τὴν αὐλὴν ἐγίνετο χορὸς, εἰς τὸν ὅποιον ἐλάμβανον μέρος ὅλοι, ὅσοι ἤθελον νὰ χορέψουν. Νέοι δὲ καὶ νεάνιδες, παράνυμοι τῆς νύμφης, ἐφρόντιζον διὰ τὴν φόρτωσιν τῆς προικὸς τῆς νύμφης ἐπὶ τῆς ἀμάξης. Μετὰ τὴν φόρτωσιν τῆς ἀμάξης ἕνας ἐκ τῶν παρανύμφων τῆς νύμφης ἐκάθητο καὶ ἐφύλαττεν αὐτήν. Ὅταν δὲ προσήρχοντο οἱ παράνυμοι τοῦ γαμβροῦ, διὰ νὰ ζεύξουν τὴν ἀμαξάν καὶ νὰ παραλάβουν τὴν προίκα, τότε ἐγίνοντο ἄλλαι διαπραγματεύσεις καὶ ἄλλα παζαρεύματα διὰ τὴν παραλαβὴν. Οἱ παράνυμοι τῆς νύμφης ἔλεγον ὅτι διὰ

τὴν κατασκευὴν τῆς προικὸς ἐδαπανήθησαν κολοσσιαῖα ποσά, τὰ ὅποια πρέπει νὰ πληρωθοῦν, ἄλλως κατὰσχεταὶ αὐτή. Ἄφ' οὗ καὶ ἐκ μέρους τῶν παρὰ νύμφων τοῦ γαμβροῦ διευπλώνοντο μερικαὶ ἀντιρρήσεις, ὅτι π.χ. τὰ ποσά, τὰ ὅποια ζητοῦν, εἶναι ὑπερβολικὰ καὶ ὅτι ἡ προίκα δὲν ἀξίζει τίποτε, διότι εἶναι παλαιὰ ὑφάσματα καὶ κουρέλια κ.τ.τ., ἐν τέλει ἔκλειον τὴν συμφωνίαν εἰς ἓν ποσὸν καὶ ὁ φύλαξ ἐλάμβανε τὸ φιλοδώρημα καὶ ἡ ἄμαξα ἀνεχώρει.

Κατόπιν ἐξήρχετο ἡ νύμφη ὑποβασταζομένη ὑπὸ τῶν γονέων καὶ συγγενῶν της καὶ ἀκολουθουμένη ὑπὸ τῶν παρὰ νύμφων της, αἱ ὅποια ἐψάλλον ἀποχαιρετιστήριον καὶ συγκινητικὸν τραγούδι, τὸ ὅποιον συνεκίνει τοὺς πάντας, τινὲς μάλιστα καὶ ἐδάκρυζον, τὸ ἐξῆς.

*Μαλλίνω καλέ, Μαλλίνω,
ἐφ' ἧς τί πολὺ ξενυχτήσατε,
τί πολὺ δαδί¹ ἐκάψατε;
Μήνα ἀδελφὸ νυμφεύατε,
μήνα ἀδελφὴ πανδρεύατε;
Οὐτ' ἀδελφὸ νυμφεύαμε
οὐτ' ἀδελφὴ πανδρεύαμε,
μόν' ἐτοιμασίης ἐκάναμε,
στὸν κουμπάρο γιὰ νὰ πᾶμε.*

Κατόπιν ὠδηγεῖτο εἰς τὸ μέσον τῆς αὐλῆς, ὅπου οἱ παρὰ νύμφοι προσεκόμιζον τὸν ἵππον καταλήλως σελλωμένον μὲ λευκὴν σινδόνην καὶ προσκέφαλον. Τότε ἡ νύμφη ἐστρέφετο πρὸς ἀνατολάς, ἔκαμνε τὸν σταυρόν της τρεῖς φορές, ἐφίλει τὸ χεῖρ τῶν γονέων καὶ πλησιεστέρων συγγενῶν της, οἱ ὅποιοι τὴν ἠσπάζοντο. Κατόπιν ὑποβοηθουμένη ὑπὸ τοῦ πατρὸς της ἢ ἄλλου οἰκείου καὶ συγγενοῦς της, ὥς καὶ ὑπὸ λοιπῶν παρισταμένων, ἔπνευε καὶ αὐτή.

Δὲν ἀνεχώρουν ὅμως ἀμέσως, ἀλλὰ προσεκομίζετο ἐν κἀνιστρον μὲ ἀντικείμενα ρουχισμοῦ, ὥς ὑποκάμισα, κάλτσες, μανδήλια κ.τ.λ., τὰ ὅποια ἐδώριζεν εἰς τοὺς γονεῖς της, ἀδελφούς, ἀδελφάς, συγγενεῖς, φίλους, γείτονάς της, ὥς καὶ εἰς ὅλους τοὺς προσκεκλημένους ἐκ μέρους της ἀνὰ ἐν μανδήλιον.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ δωρίσματος, τὸ ὅποιον ἡδύνατο νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν, οἱ ὀργανοπαῖκται ἔπαιζον ἐκτενέστατον καὶ συγκινητικὸν σκοπὸν ἀνευ διακοπῆς.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ δωρίσματος ἐστρέφετο ὑπὸ τῶν παρὰ νύμφων τῆς νύμφης ὁ ἵππος της, ὥς ἦτο αὕτη ἐπ' αὐτοῦ, πρὸς ἀνατολάς, ἡ νύμφη ἔ-

¹ Ὑπῆρχεν ἐποχὴ ἀγνώστου χρονολογίας, ὁπότε εἰς τὰ ἀπόκεντρα χωριὰ τῆς Μακεδονίας ἐφωτίζοντο μὲ κανδήλας, καιούσας μὲ ἐλαιόλαδον, καὶ μὲ εἰδικὰ φανάρια ἐκ σιδήρου μὲ δαδίον.

καμνε τὸν σταυρόν της πάλιν τρεῖς φορές, κατόπιν ὁ ἵππος ἐστρέφετο πρὸς τὴν ἔξοδον τῆς αὐλῆς καὶ ἐδίδετο τὸ σημεῖον τῆς ἀναχωρήσεως ὑπὸ τοῦ κουμπάρου καὶ ἄλλων καλοθελητῶν διὰ πυροβολισμοῦ, σημαίνοντος ὅτι ἐγένετο ἡ ἐκπόρθησις τοῦ φρουρίου καὶ ἡρπάγη ἡ ἐκλεκτή.

Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τῆς γαμηλίου πομπῆς ἐκ τῆς αὐλῆς τῆς νύμφης δύο σπαθοφόροι, παράνυμφοι τοῦ γαμβροῦ, ἐτοποθετοῦντο ὁ ἓνας ἐκ δεξιῶν τοῦ ἵππου τῆς νύμφης καὶ ὁ ἄλλος ἐξ ἀριστερῶν, διεσταύρωνον τὰς σπάθας τῶν εἰς μικρὰν ἀπόστασιν πρὸ τοῦ σώματος τῆς νύμφης καὶ προχωροῦντες ἀπέσυρον κατὰ διαστήματα αὐτὰς ἀπὸ τὸ ἐμπροσθεν μέρος αὐτῆς καὶ διεσταύρωνον αὐτὰς εἰς τὸ ὀπισθεν μέρος καὶ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὰ νῶτα της. Τοῦτο ἐπανελαμβάνετο πολλάκις ἀπὸ τῆς ἐκκινήσεως μέχρι τῆς ἐκκλησίας, ὅπου ἐγένετο ἡ στέψις καὶ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν μέχρι τῆς οἰκίας τοῦ γαμβροῦ. Ἡ χρησιμοποίησις καὶ ἡ διασταύρωσις τῶν σπαθιῶν εἶχον τὴν σημασίαν, ὅτι ἀπεμάκρυνον δῆθεν τὰ δαιμόνια καὶ τὰ μάγια.

Καθ' ὅλην τὴν διαδρομὴν ἀπὸ τῆς οἰκίας τῆς νύμφης μέχρι τῆς οἰκίας τοῦ γαμβροῦ ἡ νύμφη καὶ ἐπὶ τοῦ ἵππου εὐρισκομένη ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ προσκυνῇ, ἥτοι νὰ κύπτῃ ἀργὰ ἀργὰ καὶ ἀργὰ ἀργὰ νὰ ἀνασηκώνεται.

Ἡ στέψις, εἴτε ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐτελεῖτο εἴτε ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ γαμβροῦ εἰς σπανίας περιπτώσεις, εἶναι γνωστή. Μὲ μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι κατὰ τὸν χορὸν τοῦ Ἡσαΐα μαζὶ μὲ τὰ κουφέτα ἔρραινον τοὺς νυμφίους μὲ ὄρουζαν καὶ κριθήν.

Μέχρι τῆς ἐκκλησίας ἡ νύμφη συνωδεύετο ὑπὸ τῶν γονέων καὶ συγγενῶν αὐτῆς, ἀπὸ δὲ τὴν ἐκκλησίαν μέχρι τῆς οἰκίας τοῦ γαμβροῦ ὑπὸ συγγενῶν τοῦ γαμβροῦ.

Μετὰ τὴν στέψιν ἵππευον ὅλοι ἄνευ διατυπώσεων καὶ ἀνεχώρουν διὰ τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ. Πρὸ τοῦ ὅμως πλησιάζῃ ἡ πομπὴ εἰς τὴν οἰκίαν, μερικοὶ παράνυμφοι ἢ συγγενεῖς καὶ φίλοι τοῦ γαμβροῦ ἦναπτον πυρὰν μὲ ξηρὰ χόρτα, τὴν ὁποίαν ἐτροφοδότουν μὲ ἄλλα χόρτα, μόλις ἐκαίοντο τὰ πρῶτα, μέχρι τέλους διὰ τῶν ἐξῆς διατυπώσεων. Ὅταν ἡ συνοδεία τῆς νύμφης, δηλαδὴ κουμπάρος, γαμβρὸς καὶ νύμφη πλὴν τῶν ἄλλων ἱππέων, οἱ ὅποιοι ἀπεχώρουν τῆς πομπῆς, διὰ νὰ ἀσφαλίσουν τοὺς ἵππους τῶν, ὡς λεηξάσης τῆς ἀποτολῆς τῶν, ἐπλησίαζε καὶ εἰσῆρχετο εἰς τὴν αὐλήν, τότε ἐξήρχοντο δύο ἢ τρεῖς γυναῖκες μὲ σκεπασμένas τὰς κεφαλὰς τῶν μὲ λευκὰ μανδήλια, ἐπέδιδον εἰς τὴν νύμφην ἓν κόνιστρον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε μικρὰ ποσότης κριθῆς καὶ ἓνας ἄρτος, ὡς καὶ ἓν ποτήριον μὲ ὀλίγον οἶνον. Ἀφοῦ ἔπινε τρεῖς φορές ἀπὸ ὀλίγον οἶνον, ἐπέστρεφε τὸ ποτήριον εἰς τὰς γυναῖκας, αἱ ὁποῖαι ἐπανάρχοντο εἰς τὴν ἐξώθυραν τῆς οἰκίας, ὅπου ἀνεμένετο ἡ νύμφη ὑπὸ τῶν γονέων καὶ συγγενῶν τοῦ γαμβροῦ μὲ λευκὰ μανδήλια ἡπλωμένα εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν. Κατόπιν ἡ νυμφικὴ ἀκολουθία, ἥτοι κουμπάρος, γαμβρὸς καὶ νύμφη, ἐξηναγκάζοντο νὰ περιτριγυρίσουν τὴν

πυρὰν τρεῖς φοράς. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιφορᾶς ταύτης μερικοὶ ἀπὸ τοὺς παρὰνύμφους ἢ συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ ἤρπαζον τὰ καλύμματα (παλαιὸ φέσι καὶ μαῦρη παλαιὰ μανδήλα κεφαλῆς) τοῦ πενθεροῦ καὶ τῆς πενθερᾶς, οἱ ὅποιοι ἐκ τῶν προτέρων εἶχον φορέσει παλαιὰ καλύμματα, ἐκρέμουν αὐτὰ οἱ παρὰνυμφοὶ ἀπὸ τὰ ἄκρα μακρῶν ξύλων, τὰ ἔβαζαν ἐπάνω εἰς τὴν πυρὰν, γιὰ νὰ ἀνάψουν καὶ νὰ καοῦν. Τοῦτο ἐσήμαινεν ὅτι ἡ νύμφη θὰ φέρῃ καινουργῇ τοιαῦτα.

Μετὰ τὴν περιφορὰν ἡ συνοδεία κατηνθύνετο καὶ ἐπλησίαζεν εἰς τὴν ἐξώθυραν τῆς οἰκίας, ὅπου ὁ κουμπάρος καὶ ὁ γαμβρὸς ἀφίππευον ἄνευ διατυπώσεων καὶ ὁ μὲν κουμπάρος ὠδηγεῖτο εἰς τὴν αἵθουσαν ὑποδοχῆς, τὸν δὲ γαμβρὸν εἰσήγον εἰς τὸν νυμφικὸν θάλαμον καὶ ἐτοποθετεῖτο ὁρθίος ὀλίγον τι ὀπισθεν τῆς θύρας αὐτοῦ.

Ἡ νύμφη χωρὶς νὰ ἀφίππευσῃ ὠδηγεῖτο πρὸ τῆς θύρας τῆς οἰκίας, ὅπου τὸ κἀνιστρον μετὰ τοῦ ἄρτου καὶ κριθῆς, ἐτοποθέτει τοῦτο ἐπάνω εἰς τὴν σκεπὴν τῆς οἰκίας, ἐὰν αὕτη ἦτο χαμηλὴ καὶ ἂν ἡ νύμφη ἔφθανε νὰ τὸ τοποθετήσῃ ἐκεῖ, ἄλλως παρεδίδετο αὐτὸ εἰς τὰς παρὰνύμφους τοῦ γαμβροῦ, αἱ ὅποιοι ἀργότερον διεμοίραζον τὸν ἄρτον καὶ τὸν ἔτρωγον καὶ ἐὰν ἀκόμη ἐτοποθετεῖτο εἰς τὴν σκεπὴν, ὅποτε παρελάμβανον τοῦτον μετὰ τοῦ κἀνιστροῦ μετὰ τὴν ἀφίππευσιν τῆς νύμφης, τὴν δὲ κριθὴν ἔτριπτον εἰς τὴν σιταποθήκην. Τοῦτο εἶχε τὴν σημασίαν, ὅτι ἡ νύμφη φέρει τὴν εὐτυχίαν εἰς τὸν οἶκον τοῦ γαμβροῦ. Τὴν αὐτὴν σημασίαν εἶχε καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸν οἶνον.

Κατόπιν τούτων προσεκόμιζον ἔν κἀνιστρον μὲ διάφορα δῶρα ρουχισμοῦ, ὥς εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης, καὶ ἤρχιζε νὰ δωρίζῃ τοὺς οἰκείους τοῦ γαμβροῦ, τοὺς συγγενεῖς, τοὺς φίλους, τοὺς γείτονας καὶ ὅλους τοὺς προσκεκλημένους ἐκ μέρους αὐτοῦ, ἀρχίζουσα ἀπὸ τὸν πενθερὸν καὶ πενθερὰν ἢ τοὺς ἀναπληρωτάς αὐτῶν, ἂν τυχὸν ὁ γαμβρὸς δὲν εἶχε τοὺς γονεῖς του ἐν τῇ ζωῇ. Τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους τοὺς ἐκάλουν διὰ τὸ δῶρισμα οἱ παρὰνυμφοὶ καὶ αἱ παρὰνυμφοὶ, ἀναζητοῦντες αὐτοὺς μεταξὺ τῶν λοιπῶν θεατῶν, καθόσον τὴν ὥραν ἐκείνην πάντες σχεδὸν οἱ χωρικοὶ εὐρίσκοντο ἐκεῖ, διὰ νὰ παρακολουθήσουν τὸν γάμον.

Τὸ δῶρισμα ἐγίνετο ὥς ἑξῆς. Ἡ νύμφη ἔφιππος ἀκόμη προσεκύνη τὸν πενθερὸν τρεῖς φοράς, ἐφίλει τὸ χεῖρ του, τῆς προσέφερον αἱ παρὰνυμφοὶ τὸ σχετικὸν δῶρον, ὥς ὑποκάμισον, τὸ ὁποῖον ἐξεδίπλωνεν ἡ νύμφη καὶ τὸ ἐτοποθέτει εἰς τὸν ὄμον τοῦ πενθεροῦ καὶ πάλιν ἐφίλει τὸ χεῖρ του, οὗτος δὲ τὴν φορὰν ταύτην τῆς ἔδιδεν ἐν φιλοδώρημα. Λέγω σχετικὸν δῶρον, διότι ἐκ τῶν προτέρων τὸ καθένα εἶχε προσδιορισθῇ δι' ἑκαστον οἰκεῖον, συγγενῇ, φίλον, γείτονα κ.τ.λ. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐδωρίζε καὶ τὴν πενθερὰν ἢ ἀναπληρώτριαν αὐτῆς καὶ ἐν συνεχείᾳ ὅλους τοὺς οἰκείους, συγγενεῖς κτλ., ἄνευ ὅμως προσκυνήματος, ἀλλὰ μόνον μὲ φίλημα τοῦ

χειριοῦ ἐνὸς ἐκάστου πρὸ καὶ μετὰ τὸ δώρισμα καὶ ἕκαστος ἔδιδε ἀνὰ ἓν φιλοδωρήμα, ἀναλόγως τῆς γενναιοδωρίας καὶ τῆς προαιρέσεως αὐτοῦ.

Ἐκαστος δωρεοδόχος ἀμέσως μετὰ τὸ δώρισμα ἀνεπήδα τρεῖς φορὰς καὶ ἐξέβαλεν εἰς ἓν ἕκαστον πήδημα μίαν ἀναρθρον φωνήν, ἓν ἴου, ἴου, ἴου, σημεῖον χαρᾶς, ὅτι ἔλαβε δῶρον.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ δωρίσματος, τὸ ὁποῖον συνωδεύετο ὑπὸ τῶν ὀργανοπαικτῶν μὲ ἓνα ἑκτενὴ ἄνευ διακοπῆς χαρῶπὸν σκοπὸν, προσεκομίζετο καὶ ἔδιδετο εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς νύμφης ἓν βρέφος ἡλικίας ἐνὸς ἔτους περὶπου, τὸ ὁποῖον τὸ ἐκάθιζεν εἰς τὰ γόνατά της, ἐφίλει τὸ χεῖρι του καὶ τὸ πρόσωπόν του, τοῦ ἔδιδεν ἓν μῆλον, ἀφοῦ πρῶτον τὸ προσέτριβεν ἀπαλὰ εἰς τὸ πρόσωπόν του, μὲ τὴν σημασίαν νὰ γίνῃ κόκκινον ὥς τὸ μῆλον καὶ τοῦ ἐδῶριζεν ἓν δῶρον, τὸ ὁποῖον ἐποικίλλεν ἀναλόγως τοῦ γένους τοῦ βρέφους. Ἄν δηλαδὴ τοῦτο ἦτο ἄρρεν, τοῦ ἐδῶριζε μίαν ὑφαντὴν μαλλίνην ποικιλόχρουν σάκκην. Τοῦτο ἐσήμαινε νὰ μεγαλώσῃ, νὰ πηγαίνῃ εἰς τὸ σχολεῖον καὶ νὰ γίνῃ μορφωμένος ἄνθρωπος, ἂν δὲ ἦτο θῆλυ, τοῦ ἐδῶριζε μίαν ὑφαντὴν μαλλίνην καὶ ποικιλόχρωμον ἐμπροσθέλλαν, διὰ νὰ γίνῃ καλὴ οἰκοκυρά. Κατόπιν παρέδιδε τὸ βρέφος εἰς τὴν μητέρα του, ἐφίλει τὸ χεῖρι τοῦ πενθεροῦ της ἢ ἀναπληρωτοῦ αὐτοῦ, ὃ ὁποῖος τῇ βοηθείᾳ τῶν παρανύμφων ὑπεβοήθει τὴν νύμφην νὰ ἀφιππεύσῃ καὶ τὴν ὠδήγῃ εἰς τὸν νυμφικὸν θάλαμον, ὅπου ἀνέμενε αὐτὴν ὁ γαμβρός, ὃ ὁποῖος ἅμα τῇ εἰσόδῳ αὐτῆς ἐκτύπα αὐτὴν εἰς τὴν ὠμοπλάτην τρεῖς φορὰς ἐλαφρῶς, σημεῖον ὅτι ἡ γυνὴ τοῦ ὀφείλει νὰ τὸν σέβεται, νὰ τὸν ἀγαπᾷ, νὰ ὑπακούῃ καὶ νὰ ὑποτάσσεται εἰς αὐτόν.

Κατὰ τὴν ἀφίππευσιν τῆς νύμφης οἱ ὀργανοπαῖκται ἔπανον τὸν χαρῶπὸν σκοπὸν καὶ μετέτρεπον αὐτὸν εἰς βιαίαν καὶ θορυβώδη τυμπανόκρουσίαν, ἓν ντούγκου, ντούγκου, ντούγκου, καὶ ἔπανον νὰ παίζουν, διὰ νὰ ἀναπαυθοῦν.

Μετὰ τὴν ἀφίππευσιν τῆς νύμφης ἓνας ἀπὸ τοὺς ζωηροτέρους παρανύμφους τοῦ γαμβροῦ ἵππευε καὶ ἀφίππευε τρεῖς φορὰς τὸν ἵππον τῆς νύμφης ἀρχίζων ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἐπὶ τόπου καὶ κατόπιν τὸν μετέφερεν εἰς τὸν στάβλον του.

Κατὰ τὸ δώρισμα τῆς νύμφης εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πατρὸς της, ἔδιδε δῶρον καὶ διὰ τὸν ἵππον της, ἓν μανδῆλιον, τὸ ὁποῖον τὸ προσέδεον εἰς τὴν χαίτην του.

Μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς νύμφης οἱ παρανύμφοι καὶ αἱ παράνυμφαι ἐκέρων τὸν κουμπάρον καὶ ὅλους τοὺς εὐρισκομένους ἐκεῖ ῥακὴν καὶ οἶνον ἀναλόγως τῆς ἐπιθυμίας ἐκάστου καὶ μετ' ὀλιγοχρόνιον παραμονὴν τῶν ἀνεχώρουν ἕκαστος διὰ τὴν οἰκίαν του, διὰ νὰ ἐπανέλθουν μετὰ μίαν ἢ δύο ὥρας, ἀλλὰ μὲ τὰ φαγητὰ τῶν αὐτὴν τὴν φορὰν. Καὶ νὰ ἔβλεπε καὶ αἱ ἀφθονίαν καὶ ποικιλίαν φαγητῶν! Ταψιὰ ὀλόκληρα μὲ κρέατα, μὲ ὄρ-

νιθας, με ψάρια, γαλατοπίττας κ.τ.λ. Τοῦ δὲ κουμπάρου τὸ φαγητὸν ἦτο πλουσιοπάροχον.

Οἱ προσερχόμενοι ἐκάθηντο ἀμέσως εἰς τὴν τράπεζαν, ἡ ὁποία εἶχε στρωθῇ ἐκ τῶν προτέρων, ἐτοποθετοῦν τὰ φαγητά των ἐπ' αὐτῆς καὶ ἀφ' οὗ προσήρχοντο ὅλοι, ὅσοι ἐπεθύμουν νὰ λάβουν μέρος εἰς τὸ συμπόσιον, ὡς καὶ ὁ κουμπάρος, ἄνευ ὅμως τῶν προσκλητηρίων διατυπώσεων, ἤρχιζε τὸ φαγοπότι, ὁπότε ἔρρεεν ἀφθόνως καὶ ὁ οἶνος.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ φαγητοῦ προσήρχοντο οἱ ὀργανοπαῖκται, οἱ ὁποῖοι ἔπαιζον πάλιν τοὺς συνήθεις ἀμανέδες, ὡς καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην νύκτα, με τὰς αὐτὰς διατυπώσεις κατὰ τὴν οἰνοποσίαν δι' ἕνα ἕκαστον.

Μετὰ τὸ φαγητὸν ἤρχιζεν ὁ χορός, εἰς τὸν ὁποῖον ἐλάμβανον μέρος καὶ ἐχόρευον ὅλοι, ὅσοι ἐγνώριζον χορόν, ἄνευ διακρίσεως ἡλικίας καὶ φύλου.

Περὶ ὥραν 11ην τῆς νυκτὸς ἔπαιον οἱ κοινοὶ χοροὶ καὶ ἤρχιζεν ὁ τότε λεγόμενος «καθιστικὸς» ὑπὸ τοῦ κουμπάρου καὶ ὑποκουμπάρου ἢ ὑπὸ ἀντικαταστατῶν αὐτῶν. Λέγω δὲ ἀντικαταστατῶν, διότι τὸν χορὸν αὐτὸν ὀλίγοι ἐγνώριζον νὰ τὸν χορεύουν καὶ πιθανὸν ὁ κουμπάρος ἢ ὁ ὑποκούμπάρος νὰ μὴ ἐγνώριζον τὸν χορὸν αὐτόν, ὁπότε ἀνέθετον νὰ χορέψουν ἢ χορέψῃ εἰς εἰδικούς ἢ εἰδικὸν χορευτὴν καὶ τότε ὁ κουμπάρος ἢ ὁ ὑποκούμπάρος ἐκάθιτο ἐκεῖ πλησίον καὶ ἐχόρευεν ὁ ἀντικαταστάτης των. Ὁ χορὸς αὐτὸς ἦτο εἰδους καρσιλαμά καὶ ἐχορευετο ὑπὸ δύο ἀτόμων ἢ καὶ ὑπὸ πολλῶν τιθεμένων εἰς δύο στίχους, ὁ ἕνας πλαγίως τοῦ ἄλλου. Οὗτοι βηματίζοντες ἐν ὀυθμῷ ἐμπρός, ἀμέσως ἔστρεφον πρὸς τὰ ὀπίσω διὰ μεταβολῆς κ.ο.κ. συμφώνως με τὸν ὀυθμὸν τῶν ὀργανοπαικτῶν.

Κατὰ τὸν χορὸν τοῦτον προσήρχοντο οἱ νεόνυμφοι ἐκεῖ πλησίον, ἐτοποθετοῦντο ὄρθιοι ὁ ἕνας πλησίον τοῦ ἄλλου καὶ εἰς στάσιν προσοχῆς, κρατοῦντες ἕκαστος εἰς τὰς χεῖρας των ἀνὰ μίαν ἀνημμένην λαμπάδα κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν ἔθιμον, κατὰ τὸ ὁποῖον εἰς τὰ συμπόσια οἱ ὀρχησταί, ἦτοι οἱ χορευταί, καὶ κατὰ προτίμησιν αἱ ὀρχηστρίδες ἐχόρευον ὑπὸ τὸ φῶς ἀνημμένων δάδων πρὸ τῶν νυμφίων.

Ἀφ' οὗ ὁ κουμπάρος καὶ ὁ ὑποκούμπάρος ἢ οἱ ἀντικαταστάται των εἰς τὸν χορὸν ἐχόρευον ἐπὶ πέντε ἕως ὀκτὼ λεπτὰ τῆς ὥρας, κατόπιν ἐκάθηντο σταυροποδητὶ ἐπὶ τῆς ψάθας, ἡ ὁποία εἶχε στρωθῇ ἐκ τῶν προτέρων, προτοῦ δηλαδὴ ἀρχίσῃ ὁ καθιστικὸς χορός, καὶ ἐπὶ προσκεφάλων. Τότε ὁ γαμβρὸς καὶ ἡ νύμφη ἐπλησίαζον καὶ προσεκύνουν κατὰ τὸν συνήθη τρόπον τρεῖς φοράς, κατόπιν ὁ γαμβρὸς ἐφίλει τὸ χεῖρ τοῦ κουμπάρου, ἐκέρνα αὐτὸν οἶνον, κατόπιν ἐφίλει τὸ χεῖρ καὶ τοῦ ὑποκουμπάρου, ἐκέρνα καὶ αὐτὸν καὶ πίνοντες καὶ οἱ δύο μαζὶ ἀπηύθυνον διαφόρους εὐχάς. Τοῦτο ἔπανελάμβανε καὶ ἡ νύμφη μετὰ τὴν διαφοράν, ὅτι καθ' ὃν χρόνον αὕτη ἐκέρνα

τὸν κουμπάρον, οὗτος ἔδιδεν εἰς αὐτὴν ἓν μῆλον, ἐπάνω εἰς τὸ ὁποῖον ἦσαν ἐμπεπηγμένα μετὰλλινα νομίσματα.

Ὁ χορὸς αὐτὸς καὶ τὸ κέρασμα ἐπανελαμβάνετο τρεῖς φορὰς, ἦτοι τρεῖς φορὰς ἐχόρευον καὶ τρεῖς φορὰς ἐκάθηντο, διὰ νὰ ἀναπαυθοῦν, καὶ τρεῖς φορὰς ἐκερνῶντο. Τὸ μῆλον ἔδιδετο μόνον κατὰ τὴν πρώτην φορὰν τοῦ κεράσματος.

Μετὰ τὸ μεσονύκτιον, περὶ ὥραν μίαν, ὁ κουμπάρος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἀνεχώρουν διὰ τὰς οἰκίας των καὶ τούτους παρέπεμπον οἱ νεόνυμφοι μετὰ τῶν παρანύμφων τῇ συνοδείᾳ τῶν ὀργανοποικτῶν μέχρι τοῦ ἡμίσεος τῆς ὁδοῦ. Μετὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τῆς οἰκίας καὶ ὡς ἐπροχώρουν περὶ τὰ πενήντα μέτρα ἔκαμνον στάσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ νεόνυμφοι προσεκύνουν τὸν κουμπάρον καὶ τὴν συνοδείαν του, ἐφίλουν τὸ χεῖρ των καὶ ἐκέρνων αὐτοὺς μετ' οἶνον καὶ οὗτοι ἀπηύθυνον πρὸς αὐτοὺς διαφόρους εὐχάς. Τοιαύτας στάσεις ἔκαμνον τρεῖς μετὰ τὰς αὐτὰς διατυπώσεις. Μετὰ τὸ τέλος τῶν διατυπώσεων τῆς τρίτης στάσεως ὁ κουμπάρος ἐλάμβανε τὴν πηλίνην κανάταν, ἐντὸς τῆς ὁποίας περιείχετο ὁ οἶνος διὰ τὸ κέρασμα, καί, ἀφοῦ ἔπινε τρεῖς φορὰς ἀπὸ ὀλίγον οἶνον ἐξ αὐτῆς, τὴν ἔρριπτε κάτω εἰς τὴν γῆν καὶ τὴν ἐθρυμμάτιζε. Τοῦτο ἐσήμαινεν ὅτι αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἐτελείωνεν ὁ παρθενικὸς βίος τῶν νεονύμφων.

Μετὰ τὸ τέλος ἐλάμβανεν ἓν μαχαιρίδιον, τὸ ὁποῖον εἶχε προμηθευθῇ ἐκ τῶν προτέρων, καὶ ἔκοπτε τὸ λεγόμενον νῆμα τῆς παρθενίας. Τοῦτο ἦτο ἓν κόκκινον μεταξωτὸν νῆμα, μετὰ τὸ ὁποῖον εἶχον ὁρᾶν αἱ γυναῖκες κατὰ τὴν πρὸς τῆς στέψεως ἔνδυσιν τῆς νύμφης τὰ δύο ἐμπρόσθια ἄκρα καὶ ὀλίγον τι ἄνωτέρω τῶν γονάτων τῆς τοῦ ἐπανωφορίου, ἦτοι τῆς λεγομένης γούνας, ἓν εἶδος παλτοῦ μετ' ἀκατεργάστου, ἀλλὰ καθαροῦ δέρματος προβάτου. Τὸ ἐπανωφόριον τοῦτο ἦτο κτῆμα τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐκάστη ἐκκλησία ἐκάστου τῶν προαναφερθέντων χωρίων εἶχεν ἀνὰ ἓν τοιοῦτον ἐπανωφόριον καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο δι' ὅλας τὰς ἐκάστοτε ἐρχομένας εἰς γάμον παρθένους καὶ χήρας ἀκόμη.

Τὸ κόψιμον τοῦ νήματος τούτου ἐσήμαινεν ὅτι ἡ νύμφη, παρθένος μέχρι τότε, παρεδίδετο πλέον ὑπὸ τῆς κοινωνίας εἰς τὸν ἤδη σύζυγόν της διὰ τὰ συζυγικά της καθήκοντα.

Μετὰ τὴν διατύπωσιν ταύτην ὁ κουμπάρος μετὰ τῆς συνοδείας του ἀνεχώρουν διὰ τὰς οἰκίας των, οἱ δὲ νεόνυμφοι μετὰ τῆς συνοδείας των ἐπέστρεφον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, ὅποτε μετ' ὀλιγοχρόνιον διασκέδασιν ἀνεχώρουν οἱ πάντες διὰ τὰς οἰκίας των, οἱ δὲ νεόνυμφοι διὰ τὸν νυμφικὸν θάλαμον.

Ἄλλοτε, ἦτοι πρὸ πεντηκονταετίας καὶ πλέον, εἰς τοὺς νεονύμφους ἔπρεπε νὰ γίνῃ εἰδικὴ ὁδηγία ὑπὸ φίλων ἐγγάμων διὰ τὴν πρώτην συνάντησιν αὐτῶν, διότι τὰ χωριατόπαιδα τότε, καὶ ἔφηβοι ἀκόμη, ἦσαν ἀνῶα,

ἀπονήρευτα, παρθένα καὶ ἄπειρα τοῦ σεξουαλικοῦ ζητήματος.

Σπανιώτατα, μία ἢ δύο ἐπὶ τοῖς χιλίοις, παρουσιάζοντο περιπτώσεις προδιακορεύσεως τῆς κόρης καὶ τότε ἀλλοίμονον εἰς τὴν τοιαύτην νέαν. Καὶ ἐὰν μὲν ἡ διακόρευσις ἐγένετο ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου συζύγου τῆς πρὸ τοῦ γάμου αὐτῶν, τότε ἐμέμφοντο καὶ ἐπετιμῶντο ὑπὸ τῶν γονέων των καὶ σχεδὸν ἐτίθεντο εἰς κοινὴν περιφρόνησιν ἐπὶ τι χρονικὸν διάστημα, μέχρις οὗτου λησμονηθῇ τὸ ζήτημα. Ἐὰν ὅμως ὁ ἀνὴρ εὗρισκεν αὐτὴν διακεκορευμένην ἀπὸ ἄλλο πρόσωπον, τότε οὗτος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ τὴν ἀποπέμψῃ καὶ νὰ ζητήσῃ ὅχι μόνον τὸ διαζύγιον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔξοδα τοῦ γάμου, ὥς καὶ τὰ ἔξοδα τῶν ὑπ' αὐτοῦ χορηγηθέντων δώρων εἰς κοσμήματα, φλωριά, βραχιόλια καὶ ρουχισμόν κ.τ.λ.

Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν κατὰ τὴν πρώτην συνάντησιν τῶν νεονύμφων εἰς τὸν νυμφικὸν τῶν θάλαμον ἐλαμβάνοντο σημεῖα τῆς μέχρι τότε παρθενίας τῆς κόρης καὶ τῆς κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα διακορεύσεως αὐτῆς. Τὰ σημεῖα ταῦτα ἦσαν σταγόνες αἵματος εἰς τὴν περισκελίδα ἢ εἰς τὸ ὑποκάμισον (εἶδος κομπινεζὸν) τῆς νύμφης, τὸ ὁποῖον τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἐξετίθετο εἰς κοινὴν θέαν μόνον τῶν γυναικῶν ὄλων τῶν συγγενῶν ἀμφοτέρων τῶν νεονύμφων, ὁπότε πάντες ἀπέδιδον συγχαρητήρια καὶ ἀπενέμοντο ἔπαινοι διὰ τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὸν ἠθικὸν βίον τῆς νύμφης.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς πρώτης ἐνώσεως τῶν νεονύμφων, ἤτοι τῆς πρώτης νυκτὸς μετὰ τὴν στέψιν, ὁ γαμβρὸς ἐπυροβόλει διὰ πιστολίου ἔσωθεν τοῦ νυμφικοῦ κοιτῶνος μὲ ἄσφαιρον πυροβολισμόν, σημεῖον, ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πρώτης ἐνώσεώς των ὑπῆρξεν αἴσιον.

Δ ε υ τ έ ρ α

Μετὰ τὴν διὰ τοῦ πυροβολισμοῦ ἀναγγελίαν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς πρώτης ἐνώσεως τῶν νεονύμφων, οἱ οἰκεῖοι καὶ ἄλλοι συγγενεῖς, οἱ διανυκτερεύσαντες ἐκεῖ, ἐξήρχοντο τῆς οἰκίας, ἤναπτον μεγάλην πυρὰν εἰς τὸ μέσον τῆς αὐλῆς καὶ παραλαμβάνοντες τοὺς νεονύμφους, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ νύμφη θὰ ἦτο κεκαλυμμένη, σχεδὸν κουκουλωμένη, μὲ ἓν μαῦρον ὕφασμα, ὠδήγουν αὐτοὺς εἰς τὴν αὐλὴν καὶ ἐχόρευον ὅλοι περὶ τῆς πυρᾶς χορὸν σχεδὸν καρναβαλιστικόν, καθόσον μετὰ γελῶτων ἐμαύριζον ὁ ἕνας τὸν ἄλλον κρυφίως καὶ μὲ ἐπιτηδεύματα, πλὴν τῶν νεονύμφων.

Μετὰ τὸν χορὸν τοῦτον, ὁ ὁποῖος δὲν διήρκει περισσότερον τῆς μιᾶς ὥρας, ὅλοι ἐπλύνοντο, τῆς νύμφης ὑποχρεουμένης νὰ χύνη νερὸ εἰς ὅλους διαδοχικῶς μὲ ἓν δοχεῖον νιπτῆρος καὶ νὰ κρατῇ προσόψια, μὲ τὰ ὁποῖα ἔσκουπίζοντο. Ἐν τῇ μεταξὺ ἄλλοι οἰκεῖοι καὶ συγγενεῖς παρεσκεύαζον μέσα εἰς ἓνα καζάνι ἄφθονον σιμιγδαλίσιον χαλβάν, τὸν ὁποῖον κατόπιν προσέφερον ὥς γλύκισμα κατὰ τὸ κέρασμα τῶν ἐπισκεπτῶν καὶ ἐπισκεπτριῶν.

Περὶ ὥραν 9 π.μ. ἤρχιζεν ἐπίσκεψις τῶν συγγενῶν ἐκ μέρους τῶν

νεονύμφων τῇ συνοδείᾳ τῶν παρανύμφων ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ τῶν ὀργανοπαικτῶν μετὰ χορῶν κατὰ τὴν διαδρομὴν των, ὥς καὶ τῇ συνοδείᾳ τοῦ φλαμπούρου. Δύο ἢ τρεῖς τῶν παρανύμφων εἶχον εἰς τὰς χεῖρας κροντήριον μετὰ ὀακῆς καὶ ὀακοπότηρα, ἄλλοι δύο τρεῖς εἶχον εἰς τὰς χεῖρας πιάτα μὲ χαλβᾶν καὶ ἐκέρνων καὶ προσέφερον χαλβᾶν μὲ ἐν κοχλιάριον εἰς ὄλους, ὅσους συνήντων εἰς τὸν δρόμον, ἡ δὲ νύμφη ἐφίλει τὸ χέρι των.

Κατὰ τὴν κατ' οἶκον ἐπίσκεψιν, ἐκεῖ ἀντηλλάσσοντο τὰ κεράσματα, ἥτοι ἐκέρνων πρῶτον οἱ νεόνυμφοι ἰδιοχείρως τοὺς ἐπισκεπτομένους συγγενεῖς καὶ κατόπιν ἐκέρνων καὶ αὐτοὶ ὅλην τὴν συνοδείαν τῶν νεονύμφων, μὴδ' αὐτῶν τῶν ὀργανοπαικτῶν ἐξαιρουμένων.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν κερασμάτων ἡ νύμφη ἐφίλει τὸ χέρι ὄλων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγένετο ἐπίσκεψις, ἀπὸ τοῦ μεγαλυτέρου μέχρι καὶ τοῦ μικροτέρου βρέφους, ἄλλοι δὲ παρὰνυμφοὶ ἐχόρευον ἓνα ἢ δύο χοροὺς καὶ κατόπιν ἀνεχώρει ὅλη ἡ συνοδεία διὰ τὴν ἐπίσκεψιν ἄλλων συγγενῶν, ὅπου ἐγένοντο αἱ αὐταὶ διατυπώσεις.

Κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν συγγενικῶν οἰκογενειῶν οἱ ἔχοντες τὸ θάρος πρὸς τὴν οἰκογένειαν συνελάμβανον μίαν ὄρνιθα ἐκ τῶν ὄρνιθων τῆς, τὴν ἔσφαζον καὶ τὴν ἐκρέμων εἰς ἓν μακρὸν ξύλον, κρατούμενον ἐπὶ τῶν ὤμων δύο παρανύμφων, διὰ τὸ ὁποῖον ἐκ τῶν προτέρων εἶχε ληφθῇ πρόνοια. Διὰ τὴν προαῖν ταύτην οὐδὲν παρὰπονον διευπλύνετο ἐκ μέρους τῶν ἐνοίκων.

Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς συνοδείας εἰς τὴν οἰκίαν τῶν νεονύμφων ἐκ τῆς ἀνὰ τὰς οἰκίας τῶν συγγενῶν ἐπισκέψεως οἱ παρὰνυμφοὶ ἐκαθάριζον τὰς ὄρνιθας, τὰς ἐψηνον καὶ τὰς ἔτρωγον εἰς κοινὴν τράπεζαν.

Τὸ γεῦμα τοῦτο παρετείνετο μέχρι τῆς ἐνάτης ὥρας μ.μ., ὅποτε διελύοντο καὶ ἐπήγαιναν ἕκαστος εἰς τὴν οἰκίαν του, διὰ νὰ ἀναπαυθοῦν ἐκ τῆς ἀϋπνίας τῆς προηγουμένης νυκτὸς καὶ τῆς κοπώσεως τῆς ἡμέρας ἐκείνης.

Τρίτη

Περὶ ὥραν ἐνάτην π.μ. τῆς ἡμέρας ταύτης συνεκεντρώνοντο αἱ παρὰνυμφοὶ καὶ γυναῖκες συγγενῶν καὶ γειτόνων εἰς τὴν οἰκίαν τῶν νεονύμφων, ὅπου ἐγένετο ἡ παρασκευὴ τῆς πίτας ἢ μᾶλλον τῶν πιττῶν ὑπὸ τῆς νύμφης. Κατ' ἀρχὰς ἐδίδετο εἰς τὴν νύμφην ἓνα ταψί, μικρὰ ποσότης ἡμισείας περίπου ὀκᾶς ἀλεύρου, μία κανάτα μὲ νερὸ καὶ ὁ πλάστις, ἥτοι λεπτὸν κυλινδρικὸν ξύλον διὰ τὸ ἀνοιγμα τῶν φύλλων, καὶ ἐκάθητο αὕτη, διὰ νὰ κάμῃ τὸ ζυμάρι διὰ τὴν πίτταν δῆθεν.

Τότε τῆς ἐδημιουργοῦσαν καὶ παρενέβαλλον παρενοχλήσεις καὶ προσκόμματα χάριν ἀπειθότητος, τὰ ὁποῖα βεβαίως τῆς ἦσαν γνωστὰ καὶ εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὅτι θὰ συνέβαινον τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ εἰς ποῖον βαθμὸν καὶ τί εἶδους θὰ ἦσαν αὐτὰ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τὰ μαντεύσῃ.

Τότε ἡ νύμφη ἔπαιρνε τὸ προσφερόν ἐν εἰς αὐτὴν ἄλευρον, ἐντὸς τοῦ

όποιον αἱ παράνυμφοι καὶ αἱ γυναῖκες εἶχον ὀίψει στάκτην, τὸ ἔβαζεν εἰς ἓνα ταψί, ἔρριπτεν εἰς αὐτὸ νερὸ ἀπὸ τὴν κανάταν, μέσα εἰς τὸ ὅποιον εἶχον ὀίψει ὀλίγον χῶμα, διὰ νὰ εἶναι θολόν, ὁπότε ἤρχιζον διάφοροι κατηγοροῖται, ὅτι εἶναι ἀκάθαρτος ἢ ὅτι ἔχει βάλει φαρμάκι, διὰ νὰ δηλητηριάσῃ γαμβρόν καὶ πενθερικά, ἀλλὰ καὶ ἔπαινοι ἄλλων, ὅτι δηλαδή τὸ ἀλεύρι εἶναι εὐρωπαϊκὸ ἀπὸ νέας ἐφευρέσεως σιτάρι, ὅτι μέσα εἰς τὸ νερὸ ἔχει φάρμακο δυναμωτικὸ καὶ ὅτι ἡ νύμφη διὰ πρώτην φορὰν φέρει τοιαῦτα εἶδη. "Ἄλλοι τῆς ἔδιδον ἄμμον ἀντὶ ἄλατος καὶ ἔλεγον ὅτι εἶναι ἄλας νέας ἐφευρέσεως, τὸ ὅποιον ἔχει τονωτικὴν ιδιότητα. "Ἄλλοι πάλιν τὴν κατηγοροῦσαν καὶ ἔλεγον ὅτι εἶναι κακούργα καὶ θέλει νὰ καταστρέψῃ τὰ δόντια τοῦ γαμβροῦ καὶ τῶν πενθερικῶν τῆς κ.τ.τ.

"Ὅταν παρεσκεύαζε τὴν μικρὰν ἐκείνην ζύμην ὅπως ὅπως, τῆς ἔδιδον τὸν πλάστην διὰ νὰ ἀνοίξῃ φύλλα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ζύμη ἐκείνη εἶχεν ἄμμον, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀνοίξῃ φύλλον, ὁπότε ἤρχιζον νέαι κατηγοροῖται καὶ κοροϊδαί, ὅτι ἡ νύμφη δὲν ἔχει ἰδέαν ἀπὸ οἰκοκυρικὴν, ὅτι εἶναι ἄξεστον ζῶον, ὥσάν νὰ τὴν ἔφεραν ἀπὸ τὰ βουνά. "Ἄλλοι πάλιν τῆς ἔκρυπτον τὸν πλάστην καὶ ἡ νύμφη ἐσηκώνετο καὶ ἀνεζήτηι, ἀλλὰ πονθενὰ δὲν εὗρισκεν αὐτόν, παρεκάλει νὰ τῆς δώσουν τὸν πλάστην, προσεκύνει, ἐφίλει τὸ χεῖρ ὅλων τῶν παρευρισκομένων ἐκεῖ, ἀλλὰ καὶ πάλιν ὁ πλάστης δὲν ἐφανερώνετο καὶ τῆς ὑπενθύμιζον ὅτι μόνη τῆς δὲν ἦλθε, ἀλλὰ μὲ κάποιον ἄλλον καὶ μαζί νὰ τὸν ἀναζητήσουν. Τότε ἐπήγαινε, παρελάμβανε τὸν γαμβρόν, προσεκύνουν τώρα καὶ οἱ δύο μαζί, ἐφίλουν τὸ χεῖρ ὅλων καὶ παρεκάλουν.

Κατὰ τὰ φίλημα τοῦ χεριοῦ ὑπὸ τῆς νύμφης μερικοὶ ἀπέσυρον τὸ χεῖρ καὶ ἄλλοι μὲν ἔλεγον ὅτι ἡ νύμφη εἶναι ἀρχοῦδα καὶ θέλει νὰ τὸ δαγκάσῃ, ἄλλοι ὅτι θὰ τὸ λερώσῃ κ.τ.τ. Κάποτε τῆς ὑπεδείκνυν κάποιον πρόσωπον, ἄρρεν ἢ θῆλυ, τὸ ὅποιον ἔλεγε μὲν ὅτι τὸν ἔχει τὸν πλάστην, ἀλλὰ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀνοίξῃ τὰ δάκτυλά του, διότι τοῦ πονοῦν καὶ πρέπει νὰ ἔλθῃ ἱατρός νὰ τὰ θεραπεύσῃ. Τότε ἐπλησίαζε τὸ πρόσωπον ἐκεῖνο, τὸ προσεκύνει, ἐφίλει τὰ δάκτυλά του ἐν πρὸς ἐν καὶ τῶν δύο χειρῶν, ὁπότε τοῦτο ἔλεγεν ὅτι ἡ νύμφη εἶναι καλὸς ἱατρός καὶ ἐθεραπεύθησαν τὰ δάκτυλά του.

Τέλος τῆς ἔδιδον τὸν πλάστην καὶ ἤνοιγε ὅπως ὅπως τρία φύλλα ἐκ τῆς ζύμης ἐκείνης, ἄνευ παρενοχλήσεων πλέον.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω ἀστεϊσμῶν ἡ νύμφη, παράνυμφοι καὶ γυναῖκες, ἐπεδίδοντο εἰς τὴν παρασκευὴν πέντε μέχρι δέκα πιττῶν, ἀναλόγως τοῦ πλήθους τῶν παρευρισκομένων ἐκεῖ γυναικῶν, παρὰνύμφων, οἰκείων κ.λ.π.

Τὰ τρία πρώτα φύλλα ἐτίθεντο ἐν ἀχρηστίᾳ.

Μετὰ τὸ ψήσιμο τῶν πιττῶν ἐκάθηντο ὅλοι εἰς κοινὴν τράπεζαν καὶ ἐγευματίζον, εἰς τὴν ὁποίαν τράπεζαν δυνατόν νὰ παρεκάθηντο ἄνω τῶν εἴκοσι ἀτόμων. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ γεύματος ἤρχιζε χορὸς μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, ὁπότε διελύοντο καὶ ἕκαστος ἐπήγαινε εἰς τὴν οἰκίαν του.

Τετάρτη

Τὴν πρωΐαν περὶ ὥραν ἐνάτην π. μ. συνεκεντρώνοντο πάλιν παρὰ νυμφοὶ καὶ ἄλλαι νεάνιδες εἰς τὴν οἰκίαν τῶν νεονύμφων μετὰ χορῶν τῇ συνοδείᾳ τῶν ὀργανοπαϊκτῶν, ὡδήγουν τὴν νύμφην εἰς βρύσιν ἢ τὸ πηγάδιον τοῦ χωρίου, διὰ νὰ πάρῃ νερὸ ἢ τάχα διὰ νὰ μάθῃ τὴν βρύσιν ἢ τὸ πηγάδιον. Ἐκεῖ ἐγίνοντο νέοι ἀστεῖσμοί. Ἐδίδον εἰς τὴν νύμφην μίαν καινουργῇ στάμναν, ἀλλ' ἀντιστρόφως μὲ τὸ στόμιον πρὸς τὰ κάτω. Ἡ νύμφη ἐτοποθετεῖ τὴν στάμναν εἰς τὸν κρουνὸν τῆς βρύσεως, ὅπως τῆς τὴν ἔδιδον καὶ ἤρχιζον νέαι κατηγορίαι καὶ ἔλεγον ὅτι ἡ νύμφη δὲν ἔχει ἰδέαν ἀπὸ στάμναν καὶ ἠπόρουν τάχα ὅλοι καὶ ἔλεγον «Μὰ τί ζῶον εἶναι αὐτό». Κατόπιν τῆς ἐπρότεινον νὰ γυρίσῃ τὴν στάμναν ἀπὸ τὰ πλάγια καὶ ἡ νύμφη συνεμορφώοντο καὶ ἐγύριζε τὴν στάμναν ἀπὸ τὰ πλάγια, ὁπότε ἄλλαι κατηγορίαι.

Τέλος ἡ νύμφη ἐγύριζε τὴν στάμναν κανονικά, ὁπότε ἤρχιζον εὐφημολογίαι καὶ ἔπαινοι καὶ ἔλεγον ἔξυπνη φάνηκε καὶ θὰ γίνῃ ἄνθρωπος. Τέλος, ἀφοῦ ἐξέπλυνεν ἡ νύμφη τὴν στάμναν, τὴν ἐγέμιζε καὶ τὴν ἀδειαζε τρεῖς φορὰς καὶ ἀφοῦ τὴν ἐγέμιζε διὰ τελευταίαν φορὰν ἐπέστρεφον πάλιν μὲ χοροὺς καὶ παρετίθετο διὰ τελευταίαν φορὰν γεῦμα εἰς τὰς παρὰ νύμφους. Μετὰ τὸ γεῦμα οἱ νεόνυμφοι προσεκύνουν αὐτάς, ἐφίλουν τὸ χεῖρ των καὶ ἡ νύμφη τὰς ἐδώριζε ἀπὸ ἓν δῶρον, ἥτοι ἀνὰ μίαν μεταξωτὴν μανδήλαν διὰ τὰς μέχρι τότε προσφερθεῖσας ὑπηρεσίας των διὰ τὸν γάμον καὶ διελύοντο μεταβαίνουσαι ἑκάστη εἰς τὴν οἰκίαν της.

Πέμπτη

Τὴν πρωΐαν τῆς ἡμέρας αὐτῆς καὶ περὶ ὥραν ὀγδόην π. μ. ἐπληρώοντο οἱ ὀργανοπαῖκται, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ νύμφη ἐδώριζεν ἀνὰ ἓν μανδήλιον εἰς ἕκαστον καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐτελείωνεν ὁ γάμος, διὰ τὸν ὁποῖον τόσοι κόποι κατεβλήθησαν, ἀλλὰ καὶ τόσα ἔξοδα ἐγένοντο.

Ἐπιστροφή.

Τὸ Σάββατον τῆς αὐτῆς ἐβδομάδος μετὰ τὸν γάμον ἡ τυχὸν παρούσα ἰομένη κωλύματός τινος τὸ δεύτερον τοιοῦτον ἐγίνοντο τὰ ἐπιστροφία τῆς νύμφης μετὰ τοῦ γαμβροῦ καὶ τῶν γονέων αὐτοῦ ἢ τῶν ἀναπληρωτῶν αὐτῶν.

Ταῦτα ἐγίνοντο ὡς ἑξῆς. Τὸ Σάββατον τὸ ἀπόγευμα καὶ πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου οἱ νεόνυμφοι μετὰ τῶν γονέων τοῦ γαμβροῦ ἢ τῶν ἀναπληρωτῶν αὐτῶν ἐπήγαινον εἰς τὴν οἰκίαν τῶν γονέων τῆς νύμφης, ὅπου ὁ συμπέθερος ἢ ὁ ἀναπληρωτὴς αὐτοῦ παρέθετε δείπνον, εἰς τὸ ὁποῖον παρεκάθηντο πλὴν τῶν ἀνωτέρω καὶ τινες πλησιέστεροι συγγενεῖς τοῦ πατρὸς τῆς νύμφης. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ δείπνου καὶ κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς οἰνοποσίας ἐσηκώοντο ἐκ τῆς τραπέζης οἱ νεόνυμφοι, ἐτοποθετοῦντο ὄρθιοι ὁ ἕνας πλησίον τοῦ

ἄλλου καὶ εἰς στάσιν προσοχῆς ἔκει πλησίον τῆς τραπέζης καὶ ἀπέναντι τῶν συνδαιτυμόνων, προσεκύνουν αὐτοὺς τρεῖς φορὰς, ἐφίλουν τὸ χέρι τοῦ καθενὸς καὶ ἐπέδιδον ἀνὰ ἓν ποτήριον οἴνου εἰς ἕκαστον. Μετὰ τὴν ἐπίδοσιν τῶν ποτηρίων οἱ συνδαιτυμόνες ἀπηύθυνον διαφόρους εὐχὰς καὶ ἔπινον ὅλοι ὁμοῦ τὸν οἶνον. Τοῦτο ἐξετελεῖτο πρῶτον ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ καὶ κατόπιν ὑπὸ τῆς νύμφης, ἦτοι τὸ πρῶτον ποτήριον οἴνου ἐδίδετο ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ καὶ τὸ δεύτερον μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ἐπεδίδετο ὑπὸ τῆς νύμφης. Ἡ συνέχεια τῆς οἰνοποσίας ἐγίνετο κατὰ τὸ σύνθηδες ἀνευ διατυπώσεων.

Τὸ δεῖπνον παρετείνετο μέχρι τῆς δωδεκάτης (μεσονύκτιον) καὶ μέχρι τῆς μῆδος μετὰ τὸ μεσονύκτιον, ὁπότε οἱ γονεῖς τοῦ γαμβροῦ καὶ οἱ συγγενεῖς τῆς νύμφης ἀνεχώρουν διὰ τὰς οἰκίας των, πλὴν τῶν νεονύμφων, οἱ ὅποιοι ὑποχρεωτικῶς παρέμενον καὶ διενυκτέρευον ἐκεῖ.

Τὴν πρωΐαν τῆς Κυριακῆς οἱ νεόνυμφοι τῇ συνοδείᾳ τῶν γονέων τῆς νύμφης ἢ τῶν ἀναπληρωτῶν αὐτῶν ἐπήγαινον εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ νὰ ἐκκλησιασθοῦν.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας οἱ γονεῖς τῆς νύμφης μετὰ τῶν νεονύμφων ἐπεσκέπτοντο τοὺς πλησιεστέρους συγγενεῖς των καὶ κατόπιν ἐπέστρεφον εἰς τὴν οἰκίαν των καὶ ἔγευμάτιζον.

Τὸ ἀπόγευμα καὶ πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου οἱ νεόνυμφοι ἐπέστρεφον εἰς τὴν οἰκίαν των.

Τοιαῦτα ἐπιστροφία, ἦτοι μία τοιαύτη οὕτως εἰπεῖν ἐπίσκεψις, ἐγίνετο καὶ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κουμπάρου, εἰς ἄλλην ὅμως Κυριακὴν, τὴν ὁποίαν προσδιώριζεν αὐτὸς ὁ ἴδιος, ἀφοῦ προηγουμένως ἀνεκοίνωνεν εἰς τοὺς νεονύμφους τὴν ἡμέραν τῶν ἐπιστροφίων, ἢ ὁποία δυνατόν νὰ ἐπραγματοποιεῖτο καὶ ἕνα μῆνα μετὰ τὸν γάμον, καὶ τοιουτοτρόπως ἐτελείωνον ὅλα τὰ ἔθιμα καὶ ὅλαι αἱ διατυπώσεις τοῦ γάμου.